

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Bojan Pograjc

Mentorica: red. prof. dr. Ljubica Jelušič

VEČNACIONALNE VOJAŠKE ENOTE

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

ŽENI IN SVOJIM STARŠEM ZA PODORO,
SINU, SESTRICI IN BRATOMA PA V SPODBUDO.

Zahvaljujem se red. prof. dr. Antonu Grizoldu, ki mi je kot minister za obrambo Republike Slovenije omogočil študij iz dela.

Še posebej pa se zahvaljujem mentorici red. prof. dr. Ljubici Jelušič za nasvete, spodbudo in pomoč v trenutkih, ko je bilo treba glede na okoliščine vedno znova razumeti, a tudi pojasnjevati, da zgolj izkušnje niso dovolj za pripadnost profesionalnemu častniškemu zboru Slovenske vojske po petnajst letih od njenega nastanka.

Moja zahvala gre tudi Mileni Sevšek za lektorski poduk, ki me je ponovno prepričal, kako zelo je znanje materinščine pomembno za razumevanje z angleščino globaliziranega sveta.

Raba gradiv Ministrstva za obrambo Republike Slovenije brez stopnje tajnosti je bila avtorju odobrena z dokumentom MO RS, šifra 110-3/2006-7 z dne 1. marca 2006.

Stališča v zapisu so avtorjeva ali povzeta. Tudi če so skladna s stališči Ministrstva za obrambo Republike Slovenije, v katerem je zaposlen, niso podana kot uradna stališča ministrstva.

KAZALO

	SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC	6
	SEZNAM TABEL	9
1	UVOD	10
1.1	Pomenek s sabo in sodelavci	10
1.2	Uvodno razmišljanje	11
1.3	Oprelitev predmeta proučevanja	12
1.4	Namen in cilj proučevanja	14
1.5	Hipoteze	14
1.6	Metodološki pristop	15
1.7	Struktura dela	15
1.8	Oprelitev temeljnih pojmov	16
2	VEČNACIONALNE VOJAŠKE ENOTE	19
2.1	Zgodovinski pregled	19
2.2	Oblike večnacionalnega sodelovanja	21
2.3	Politični vidik večnacionalnih formacij	22
2.3.1	Večnacionalnost v primežu med suverenostjo in integracijo	23
2.4	Organizacijski principi večnacionalnih enot	23
2.5	Socialnopsihološki vidik večnacionalnih vojaških formacij	25
2.5.1	Parametri socialnih odnosov v večnacionalnih formacijah	26
2.5.2	Ravni socializacije v večnacionalnih enotah	27
2.6	Večnacionalna kultura in identiteta	28
2.7	Prednosti in pomanjkljivosti večnacionalnega vojaškega sodelovanja	30
3	SPREMENJENO STRATEŠKO OKOLJE PO KONCU HLADNE VOJNE IN POVEČANA VEČNACIONALNOST V STRUKTURAH NATA	32
3.1	Splošne zahteve za nove strukture sil	32
3.2	Zahteve za večnacionalne enote v Natu	34
3.3	Natove večnacionalne sile	36

4	VEČNACIONALNE VOJAŠKE ENOTE KOT IZZIV ZA OBOROŽENE SILE REPUBLIKE SLOVENIJE	38
4.1	Večnacionalna brigada stalno pripravljenih sil za potrebe OZN	39
4.2	Večnacionalna sila kopenske vojske (VSKV)	40
4.2.1	Razvoj sodelovanja Slovenske vojske v VSKV	42
4.2.1.1	Leto 2002	42
4.2.1.2	Leto 2003	42
4.2.1.3	Leto 2004	43
4.2.1.4	Leto 2005	44
4.2.2	Pogled na prihodnost VSKV	46
5	SOCIOLOŠKI VIDIKI DELOVANJA VSKV	49
5.1	Splošno o sociološki raziskavi v VSKV	49
5.2	Rezultati raziskave	51
5.2.1	Uradni poveljevalni jezik	52
5.2.2	Operativni postopki in smernice	53
5.2.3	Globina integracije	53
5.2.4	Službeni in osebni odnosi	54
5.3	Intervju z nekdanjim namestnikom poveljnika brigade VSKV	56
6	SKLEP	57
	VIRI	61
	PRILOGA	68

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

AAP	Allied Administrative Publication (Upravna zavezniška publikacija)
AWACS	Airborne Warning and Control System (Sistem za opozarjanje in nadzor iz zraka)
CENCOOP	Central European Nations' Cooperation in Peace Support (Pobuda srednjeevropskih držav v podporo miru)
CeMiSS	Centro Militare di Studi Strategici (Vojaški center za strateške študije)
CJTF	Combined Joint Task Force (Kombinirane/združene/skupne namenske sile)
C2SD	Centre d'études en sciences sociales de la défense (Center za družboslovne obrambne študije)
C4	Command, Control, Communications and Computer System (Poveljevanje, kontrola, komunikacije in računalniški sistemi)
ENJJPT	Euro-NATO Joint Jet Pilot Training Program (Združeni Natov evropski program usposabljanja pilotov reaktivnih letal)
EUROCORPS	European Corps (Korpus za Evropo)
EUROFOR	European Rapid Operational Force (Evropska hitro operativna sila)
EUROMARFOR	European Maritime Force (Evropska pomorska sila)
EU	European Union (Evropska unija)
GŠSV	Generalštab Slovenske vojske
JLA	Jugoslovanska ljudska armada
KFOR	Kosovo Forces (Sile za Kosovo)

MLF	Multinational Land Force (Večnacionalne sile kopenske vojske – VSKV)
MN	multinational (večnacionalen)
MNATF	Multinational Amphibious Task Force (Večnacionalne amfibijske namenske sile)
MNB SW	Multinational Brigade South-West (Večnacionalna brigada Jugoahod)
MNC NE	Multinational Corps Northeast (Večnacionalni korpus Severovzhod)
MO RS	Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije
MOU	Memorandum of Understanding (Memorandum o soglasju)
MWG	Military Working Group (Vojaška delovna skupina)
NAEWF	NATO Airborne Early Warning Forces (Sile zveze Nato za zgodnje opozarjanje iz zraka)
NATO	North Atlantic Treaty Organisation (Organizacija Severnoatlantske pogodbe)
NRF	Nato Response Force (Natova reakcijska sila)
OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
OZN	Organizacija združenih narodov
PLANELM	Planning Element (Planski element)
PMSG	Political-Military Steering Group (Politično-vojaška usmerjevalna skupina)
PMWG	Political-Military Working Group (Politično-vojaška delovna skupina)
ROA	Rules of Engagement (Pravila uporabe)
RS	Republika Slovenija
RŠTO	Republiški štab za teritorialno obrambo

SHIRBRIG	Multinational United Nations Stand-by Forces High Readiness Brigade (Večnacionalna brigada stalno pripravljenih sil za potrebe OZN)
SOFA	Status of Forces Agreement (Sporazum o statusu sil)
STANAVFORLANT	Standing Naval Force Atlantic (Stalne mornariške sile v Atlantiku)
STANAVFORMED	Standing Naval Force Mediterranean (Stalne mornariške sile v Sredozemlju)
SC	Steering Committee (Usmerjevalni odbor)
SMS	Služba za mednarodno sodelovanje
SV	Slovenska vojska
TA	Tehcnical Agreement (Tehnični sporazum) tudi Transit Agreement (Dogovor o tranzitu)
TF	Task Force (Namenska sila)
TOR	Terms of Reference (Pogoji za napotitev)
VS	Varnostni svet
ZDA	Združene države Amerike
ZN	Združeni narodi

SEZNAM TABEL

Tabela 2.1: Razlike med tradicionalnimi in novimi pogoji organiziranja oboroženih sil	29
Tabela 5.2: Sestava vzorca po činih in državni pripadnosti	50
Tabela 5.3: Znanje angleškega jezika	51

»From knowledge to competence it is a big step; from ignorance to competence, a bigger one still.«

Generalpolkovnik Hans von Seeckt,
načelnik generalštaba in poveljnik nemške kopenske vojske (Creveld, 2000: 4)

»Povečana večnacionalnost je bila prav tako pomemben dejavnik pri razvoju nove obrambne države. Okrepila je priložnost za porazdelitev nalog med več držav zavezništva, kar omogoča vzdrževanje in krepitev vojaških zmogljivosti, ki so na razpolago Natu, hkrati pa zagotavlja kar najučinkovitejšo uporabo virov v obrambne namene. Načelo večnacionalnosti je uveljavljeno v vseh strukturah zavezništva in je ključnega pomena za njegovo solidarnost in kohezijo, za uresničevanje nalog zavezništva ter za odvrtačanje od vnovične nacionalizacije obrambne politike.«

(Priročnik o zvezi NATO, 2001: 248–249)

»Vojske bodo primorane v večnacionalne enote, kar pomeni, da se bo v njih oblikovala nova vojaška večnacionalna kultura, ta pa bo v nasprotju z bolj nacionalnimi – provincialnimi kulturami njihovih matičnih okolij. Večnacionalno pomeni tudi mednarodni politični nadzor, verjetno znotraj koalicij, ki jih bodo tvorile matične države.«

(Žabkar, Bebler in Jelušič, 2004: 69)

1 UVOD

1.1 POMENEK S SABO IN SODELAVCI

Svojo pot častnika sem začel na začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja, ko sem končal šolo za rezervne častnike artilerijskoraketnih enot zračne obrambe JLA v Zadru. Poznejši študij elektrotehnike in poveljevanje zaščitni enoti zračne obrambe RŠTO so najprej prekinile priprave na vojno, nato pa vojna za samostojno Slovenijo.

Zmagali smo!

Kot logično nadaljevanje je sledila zaposlitev na Ministrstvu za obrambo in postal sem logistični častnik. Večetnično zaprto okolje Jugoslavije, stisnjene med dva politično-vojaška bloka, se mi je odprlo v globalno večnacionalno okolje po koncu hladne vojne. Stiki s tujimi vojskami so se vrstili, logistiko sta vojaški usposabljanji onstran Atlantika nadgradili v delo na področju mednarodnega sodelovanja.

V Oddelku za mednarodno sodelovanje GŠSV – G-7 sem tako po letu 1997 s sodelavci postavljajl izhodišča vojaškega vpetja Republike Slovenije v novo, spremenjeno strateško okolje. Bilateralna in začetki sodelovanja v SHIRBRIG, CENCOOP, še posebej pa Večnacionalna sila kopenske vojske (VSKV) ter prve mirovne operacije so bili za Slovensko vojsko pomembni mejniki sami po sebi, a obenem tudi vojaški temelji vključitve države v Nato in EU. Slovencem je bila večja varnost zagotovljena, toda z njo so prišle tudi številne obveznosti in nujnosti. Vsaj razumevanje večnacionalnih vojaških enot, če ne zaradi majhnosti lastnega ozemlja in populacije tudi nujno sodelovanje, sta brez dvoma med njimi.

Razumeli smo in seveda sodelujemo!

Večnacionalna sila kopenske vojske s slovenskim bataljonom in častniki ter podčastniki v poveljstvu je prava bojna sila, ki v mednarodnem okolju že uspešno uresničuje naloge. Vizija nas, nekdanjih pripadnikov G-7, načelnika Janeza Kavarja, Boštjana Blaznika, Primoža Šavca, Sama Zanoškarja in drugih, je z vztrajnim delom in uspešno implementacijo strategije povezovanja nacionalnih vojaških kultur preko naših naslednikov, pa tudi diplomatskih naporov naše države, postala resničnost.

1.2 UVODNO RAZMIŠLJANJE

V diplomskem delu, ki je pravzaprav razširitev in poglobitev raziskovanja, ki sem ga začel že v okviru 4. generalštabnega vojaškega izobraževanja in usposabljanja častnic in častnikov na Poveljniško-štabni šoli Slovenske vojske leta 2005, želim obravnavati pojav večnacionalnih vojaških enot v Evropi po koncu hladne vojne, njihov namen in možnosti za doseganje bojne pripravljenosti. Ker je v ta pojav vključena tudi Slovenska vojska z delovanjem v Večnacionalni sili kopenske vojske (angl. Multinational Land Force – MLF), ugotavljam, da vojaška večnacionalnost ni le tema za mednarodne vojaške analitike in njihove doktrine, temveč tudi slovensko politično, vojaško, javnomnenjsko in zgodovinsko

vprašanje. Večnacionalne vojaške enote v Evropi namreč niso posledica konca hladne vojne, temveč imajo dolgo zgodovino, ki sega najmanj v srednji vek, spremlja uveljavitev množičnih vojsk s popolnjevanjem na podlagi splošne vojaške obveznosti, se pred drugo svetovno vojno uveljavi v španski državljanski vojni in izrazito določi način delovanja vojsk v drugi svetovni vojni. Kmalu po njenem koncu pride v Evropi do novega vala vojaške internacionalizacije in v šestdesetih letih dvajsetega stoletja postane značilnost sil zveze Nato. Na svetovni ravni se večnacionalna sestava oboroženih sil uveljavlja v posebnih ad hoc vojaških formacijah, ki jih za prve mednarodne mirovne operacije po letu 1947 ustanavlja Organizacija združenih narodov (OZN). Mnogonacionalnost je še vedno temeljna značilnost mirovnih sil OZN, saj odraža mednarodno odgovornost za reševanje sporov v kriznih žariščih po svetu.

Večnacionalne vojaške enote razumem kot skupne formacije enot nacionalnih držav, ki so se oblikovale, da bi lahko izpolnile nek skupen cilj. Cilj izhaja iz politične odločitve države, ki želi z oboroženimi silami, sooblikovanimi z drugimi državami, doseči večjo vojaško varnost, boljše izpolnjevanje nalog v mirovnih in drugih vojaških operacijah ali utrditi stabilne in kooperativne odnose z drugimi državami. Dinamika povečanega nastajanja takih enot je povezana s koncem hladne vojne. Okoliščine, v katerih naraščata tako njihovo število kot stopnja usposobljenosti, izhajajo iz spremenjenega varnostnega okolja z novimi ali na novo opaženimi grožnjami in tveganji, pri katerih je nujno regionalno vojaško in politično sodelovanje, manj pa priprave na morebitne sovražne dejavnosti sosednjih držav. Potreba po sodelovanju izhaja iz zelo zmanjšanih oboroženih sil po koncu hladne vojne, hkrati pa posledično vpliva na nadaljnje zmanjševanje množičnih oboroženih sil za obrambo ozemlja. Vsi ti procesi vodijo v strukturno profesionalizacijo¹ (Kotnik in Kopač, 2002: 149) vojsk evropskih industrijsko razvitih držav.

1.3 OPREDELITEV PREDMETA PROUČEVANJA

Predmet proučevanja v diplomskem delu so večnacionalne vojaške enote, zlasti v obdobju po koncu hladne vojne, ko se povečuje število takih enot kot posledica dvo- ali

---

¹ Z izrazom strukturna profesionalizacija mislim na zmanjšanje števila vpoklicanih vojaških obveznikov ali celo suspenz dela vojaške obveznosti (npr. odprava služenja vojaškega roka) ter na ustrezno povečano število poklicnih vojakov.

večstranskih meddržavnih političnih dogovorov ter naraščajoče potrebe vojaškopoličnih zvez po skupnih prilagodljivih in učinkovitih enotah. Največji napredek v ustanavljanju in krepitvi večnacionalnih vojaških enot oziroma sil opažamo v Natu, in sicer od leta 1990, Evropska unija (EU) pa se v ta proces vključuje od leta 2003². Večnacionalne vojaške enote nastajajo kot sile z različnimi stopnjami bojne pripravljenosti, ugotavljamo pa, da se praviloma umeščajo med sile z visoko in sile z nizko stopnjo pripravljenosti. Običajno se nalogam prilagajajo s pomočjo modularnega organizacijskega načela.

Številčnost in hitro naraščanje tovrstnih sil predstavljata optimistično stran zgodbe, ki pa bi se morala potrditi tudi v ustrezni vojaški učinkovitosti novih vojaških formacij. Čeprav še ni pravih praktičnih dokazov o uspešnosti sodobnih večnacionalnih enot, menim, da bo ta mogoča le, če bodo zagotovljene ustrezna politična volja držav udeleženk, organizacijske aktivnosti vključenih vojaških enot, poglobljene raziskave socioloških in psiholoških vidikov delovanja ter možnosti za preverjanje uspešnosti teh formacij. Čeprav je v strokovni literaturi kar nekaj skepse glede operativne pripravljenosti teh formacij v bližnji prihodnosti, pa se hkrati pogosto omenjata vsaj dva ključna vidika njihovega obstoja: takšne formacije prispevajo k regionalni krepitvi zaupanja in kažejo na pripravljenost držav za sodelovanje v Natovih večnacionalnih vojaških formacijah (Latawski, 2001: 74).

V predmet proučevanja sodi tudi Republika Slovenija, ki je skladno s političnim interesom in doseženo stopnjo razvoja svoje vojske sprejela izziv vključevanja v nastajanje večnacionalnih vojaških enot, ko je skupaj z Italijo in Madžarsko konec leta 1997 oblikovala Večnacionalno silo kopenske vojske. Ta je na začetku delovala bolj na ravni poveljstva in štabov pripadajočih enot. Poveljstvo je svoje delovanje tudi preizkusilo v mirovni operaciji KFOR na Kosovu, opravljenih je bilo že nekaj skupnih vojaških vaj v državah, ki v VSKV prispevajo enote. Maja 2005 je bila tako v Sloveniji opravljena skupna vaja enot z imenom Zvita podlasica. Zanimivo je, da so bili pripadniki enot VSKV že vključeni v sociološko raziskavo o značilnostih večnacionalnih enot, ki jo je leta 2000 vodila delovna skupina centrov za strateške študije iz držav, ki prispevajo sile v VSKV (glej Gasperini, Arnejčič in Ujj, 2001).

---

² EU izraziteje poveča večnacionalno naravo svojih sil z začetkom prvih mirovnih operacij, kot sta bili Concordia v Makedoniji in Artemis v Kongu. Tudi novoustanovljena Evropska obrambna agencija napoveduje standardizacijo večnacionalnega sodelovanja.

1.4 NAMEN IN CILJ PROUČEVANJA

Namen dela je pojasniti pomen večnacionalnih vojaških enot, njihove prednosti in pomanjkljivosti, stopnjo pripravljenosti ter možnosti za doseganje vojaške učinkovitosti. Delo je namenjeno tudi opredelitvi pojava večnacionalnosti kot organizacijske in sociološke značilnosti enot, ki jih sestavijo različne države.

Cilj dela je pokazati, da je večnacionalnost vojaških enot pomembna za graditev regionalne stabilnosti in zaupanja ter hkrati nujna sestavina sil vojaškopoličnih zvez, na primer Nata, s tem pa tudi Slovenije in Slovenske vojske. Vojaška večnacionalnost ima prihodnost ne glede na sedanje težave z doseganjem operativne pripravljenosti, saj bodo morale države zaradi velikega zmanjšanja svojih oboroženih sil pri oblikovanju večjih vojaških enot, kot sta korpus ali brigada, nujno sodelovati z drugimi državami.

1.5 HIPOTEZE

V splošni hipotezi ugotavljam, da je večnacionalnost vojaških formacij po koncu hladne vojne postala temeljno organizacijsko načelo oblikovanja večjih vojaških enot, pri čemer pa upoštevam, da je bila večnacionalna sestava enot značilna že za velik del evropske vojaške zgodovine. Načelo večnacionalnosti je zlasti opazno v vojaških enotah zveze Nato. Pripravljenost za delovanje v večnacionalnem vojaškem okolju je Slovenija pokazala z udeležbo v različnih mirovnih operacijah od leta 1997 ter z ustanovitvijo posebne večnacionalne vojaške formacije (VSKV) konec leta 1997.

V prvi izvedeni hipotezi trdim, da se bodo kljub začetnim težavam zaradi počasnega oblikovanja in doseganja vojaške operativne pripravljenosti večnacionalne vojaške enote v prihodnje pokazale kot ena bolj zaželenih oblik vojaškega povezovanja v Natu in da bodo dolgoročno prišle do izraza vse prednosti takih formacij.

V drugi izvedeni hipotezi trdim, da je glede na majhnost Slovenske vojske sodelovanje v večnacionalnih vojaških formacijah nujna in dolgoročno najprimernejša oblika skupnega vojaškega delovanja v Natu. Italijansko-madžarsko-slovenska brigada VSKV izpolnjuje zahteve za Natovo večnacionalno enoto visoke stopnje pripravljenosti.

V tretji izvedeni hipotezi pa trdim, da znanje tujih jezikov pomembno zaznamuje socialne odnose v večnacionalnih enotah, s tem pa posledično tudi učinkovitost priprave, organizacije in izvedbe operacij. Izbira angleščine, ki ni državni jezik v nobeni od pogodbenic VSKV, kot uradnega poveljevalnega jezika v italijansko-madžarsko-slovenski brigadi je gotovo v prid večanju njene učinkovitosti.

1.6 METODOLOŠKI PRISTOP

V delu uporabljam opisno metodo za opis in razlago pojma večnacionalnosti, zgodovinsko primerjalno metodo za opis sprememb v strateškem okolju po koncu hladne vojne in povečane večnacionalnosti v strukturah Nata, analizo dokumentov o nastanku in delovanju VSKV ter metodo sekundarne analize empirične raziskave za vpogled v odnos med izbranim uradnim poveljevalnim jezikom, socialnimi odnosi in učinkovitostjo priprave, organizacije in izvedbe operacij v večnacionalni enoti.

Prav tako pa se kot pripadnik SV, ki je sodeloval pri razvoju ideje o VSKV in njenem udejanjanju, opiram na svoja opažanja pri nastajanju VSKV.

Zadnja in predzadnja metoda imata seveda svoje pomanjkljivosti, kar še posebej velja za predzadnjo. Empirična raziskava je bila opravljena že leta 2001. Toda glede na sorazmerno počasen razvoj VSKV, v več pogledih, vključno z ravniyo znanja tujih jezikov, in zaradi fluktuacije osebja enote, ki jo prispeva Slovenija (20. motorizirani bataljon – 20. MOTB), je v smislu zahtev analize v diplomskem delu še vedno aktualna. Empirični vpogled v enoto sem opravil z metodo intervjuja.

1.7 STRUKTURA DELA

Delo se začinja z uvodnimi poglavji, med njimi je tudi uvodno razmišljanje, v katerem so podana temeljna dejstva o razvoju večnacionalnih vojaških formacij. V nadaljevanju je opredeljen predmet proučevanja, predstavljeni so namen in cilji dela, hipoteze in uporabljene metode ter opisana struktura dela, čemur sledi še razlaga temeljnih pojmov.

V prvem poglavju osrednjega dela so predstavljene zgodovina večnacionalne sestave vojaških enot ter prednosti in pomanjkljivosti tovrstnega vojaškega organiziranja.

V drugem poglavju tega dela je opredeljeno spremenjeno strateško okolje po koncu hladne vojne, v njem pa so analizirane splošne zahteve po uveljavitvi strukture sil ter posebne Natove zahteve glede večnacionalnosti.

V tretjem poglavju so predstavljene večnacionalne vojaške formacije kot izziv za Slovensko vojsko, nekoliko podrobneje pa je obravnavana italijansko-madžarsko-slovenska brigada VSKV.

V četrtem poglavju osrednjega dela je predstavljena raziskava o socioloških vidikih odnosov med posameznimi kontingenti v večnacionalnih enotah na primeru italijansko-madžarsko-slovenske brigade VSKV, s poudarkom na pomembnosti uradnega poveljevalnega jezika.

V končnem delu so sklepi z verifikacijo hipotez, ki jim sledijo še viri in drugi sezname.

1.8 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

Temeljni koncept diplomskega dela je večnacionalnost vojaških formacij.

Koncept večnacionalnosti ločujem od koncepta multietničnosti. Multietničnost opredeljuje, še s pridihom ideologije, v Sloveniji večkrat citirani nekdanji oficir JLA Bjelajac (1999: 1), ki v samooklicani vlogi zgodovinarja z delom *Jugoslovensko iskustvo sa multietničkom armijom 1918–1991* jugoslovanske narode izenačuje z etnijo, to pa primerja z družbenim razredom in versko skupino. Bistveno drugačno razlago ponuja Center za demokratični nadzor nad oboroženimi silami iz Ženeve, ki etnijo definira kot družbeno skupino na podlagi vere, rase in jezika (Multiethnic Armed Forces, 2005). Najustreznejšo definicijo pa sem našel pri Yingerju, ki pravi, da etnija obstaja, ko »drugi obravnavajo segment širše družbe kot drugačen v neki kombinaciji naslednjih značilnosti – jezika, religije, rase³ in domovine prednikov s svojo kulturo; tudi člani pa se vidijo na ta način in sodelujejo v skupnih aktivnostih, zgrajenih okoli njihovega (resničnega ali mitičnega) skupnega porekla ali kulture« (Yinger, v: Haralambos in Holborn, 2001: 682).

---

³ Ne biološko, temveč družbeno opredeljene.

Etnija je torej definirana s kulturo. Nacija, pri kateri me v diplomskem delu zanima mednarodno sodelovanje njene vojske, pa je poleg vsega drugega določena predvsem z državotvornim narodom.

Koncept večnacionalnosti predstavljam kot temeljni organizacijski princip vojaških enot. Z izrazom večnacionalne (vojaške) enote opisujem posebno obliko organizacije enot, z izrazom večnacionalnost pa mislim na značilnost teh enot, da so namreč sestavljene iz enot več držav oziroma narodov (Tavzes, 2002: 764). Za večnacionalnost⁴ sem našel več slovenskih ustreznic, kot sta na primer mnogonacionalnost in multinacionalnost. Mnogonacionalnost je najbolj natančen prevod angleškega izraza »multinationality«, ki pa se v slovenski strokovni literaturi ni uveljavil, zato sem ga zaenkrat izločil. Večnacionalnost pa je mogoče razumeti kot organizem, sestavljen iz dveh ali več nacij oziroma narodov (Haralambos in Holborn, 2001: 719–20). V vojaškem smislu bi šlo torej za enote, sestavljene iz posameznih pripadnikov več narodov znotraj iste državne tvorbe, pri čemer so nižje enote lahko narodno mešane ali pa homogene, vendar so v strukturo višjih enot vstavljene kot enote različnih narodov. V literaturi je uporabljen tudi pojem internacionalne vojaške enote, pri čemer so mišljene narodno mešane enote, torej enote z mednarodno sestavo. V nalogi sem obravnaval enote več držav, ki so bile združene ali sestavljene na podlagi dvo- ali večstranskih sporazumov oziroma sporazumov vojaško-političnih zvez, za te sem ohranil izraz večnacionalnost.

Za poimenovanje organizacijske oblike, v kateri deluje več nacionalnih vojsk, sem uporabljal izraz vojaške enote, v primerih, ko je šlo za splošno obliko sodelovanja, pa izraz vojaške formacije, iz katerih je mogoče oblikovati različne tipe enot, bodisi korpuse, brigade ali bataljone. Večnacionalne vojaške formacije so torej nekakšni večstranski državni vojaški projekti.

V različnih tujih strokovnih virih ni soglasja o tem, kako poimenovati enote, ki izhajajo iz takih projektov. V študiji korporacije RAND z naslovom *Improving Army Planning for Future Multinational Coalition Operations* (Szayna et al., 2001) avtorji uporabljajo izraz večnacionalna sila (angl. Multinational Force), ki ga opredelijo kot silo, sestavljeno iz vojaških elementov narodov, oblikovanih kot začasna zveza za posebne namene (Szayna et al, 2001: 3). Young uporablja izraz bi-/večnacionalne formacije kopenske vojske (angl. bi-/multinational land formations), pri čemer napoveduje razvoj posebnih Natovih skupnih združenih namenskih sil (angl. Combined Joint Task Forces –

---

⁴ Več kot ena nacija. Pojem se lahko nanaša tudi na dve naciji!

CJTF) (Young, 1997). Še natančnejši je Palin (1995) z izrazom večnacionalne vojaške sile (angl. Multinational Military Forces), vendar pa v besedilu pogosteje uporablja izraz večnacionalne vojaške formacije. Ker sem se v drugem delu diplomskega dela ukvarjal s težavami že oblikovanih enot (npr. italijansko-madžarsko-slovenska brigada), sem ostal pri pojmu večnacionalne vojaške enote.

Konceptualno gledano izraz multinacionalnost (angl. multinational, combined), tudi večnacionalnost (Bajec et al, 1994: 1495) opisuje dejavnosti, operacije in organizacije, v katerih je udeleženih dvoje ali več nacij (AAP-6(V), 2000: 2-M-8 in 2-C-6; Military Doctrine, 1996). Večnacionalnost je mogoče razumeti tudi kot lastnost dveh ali več sil oziroma agencij dveh ali več zaveznikov (The U.S. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms, 1990: 100).

Poenostavljeno lahko torej opredelimo večnacionalnost kot sodelovanje med oboroženimi silami več držav, ki imajo jasno določene cilje, vsebina ciljev in motivi sil pa so zaradi praktičnih, pravnih in organizacijskih razlogov predmet različnih formalnih sporazumov.

V Natovem priročniku se poleg večnacionalnosti pojavlja še integracija. Večnacionalnost se v Natovih poveljstvih namreč nanaša na strukturno značilnost enot, namenjenih vojaškim misijam, medtem ko integracija pomeni strukturni princip dela mednarodnega sekretariata (Priročnik o zvezi NATO, 2001: 218–19).

Lang (2001) pravi, da je danes običajno govoriti o večnacionalnosti samo v primerih, ko so zahtevani redni stiki na različnih ravneh hierarhije, in sicer v smislu poveljevanja in kontrole. To pomeni vzpostavljanje posebnih postopkov za vzdrževanje teh stikov:

- s sporazumi med vpletenimi državami,
- na ravni obrambnih ministrov ali podrejenih poveljnikov,
- v poveljstvu korpusa, v katerem poveljujoči general lahko izda ukaz po predhodni uskladitvi.

Takšna splošna definicija opredeljuje večnacionalnost kot rezultat precejšnje teže političnih struktur v Evropi in svetu (Houben in Peters, 2003: 1–3). Ne glede na to, da ima vpliv na suverenost držav in njihov pravni red ter kulturo voditeljev vpletenih vojsk, po Langu (2001) večnacionalnost sama po sebi ne bi smela ustvarjati resnih težav ali konfliktov. Če pa združimo definicijo in dejstva, ki se nanašajo na obstoječe večnacionalne enote, v enoten kontekst, postane jasno, da so lahko v večnacionalnosti zajeti zelo različni subjekti. Razmere, ki podpirajo večnacionalnost, se razlikujejo od tistih, ki se sklicujejo na

dvonacionalnost. Prav tako jih ne smemo mešati z nadnacionalnostjo (angl. supranationality). Splošna primerjava modelov kaže, da oblike sodelovanja v večnacionalnih vojaških kontingentih lahko segajo od sodelovanja med čisto nacionalnimi enotami do mešanih enot, na primer na ravni čete, z osebjem iz različnih držav.

V literaturi, ki nastaja v Natovem vrednostnem okolju, je princip večnacionalnosti predstavljen in razumljen zelo optimistično, v drugih, zlasti znanstvenih virih pa strokovnjaki s področja vojaške sociologije ohranjajo nekaj znanstvene skepse in večnacionalnost gledajo bolj kot izziv oboroženim silam, z vsemi prednostmi in pomanjkljivostmi (glej Haltiner, Klein, 2004).

2 VEČNACIONALNE VOJAŠKE ENOTE

2.1 ZGODOVINSKI PREGLED

Večnacionalnost kot koncept oblikovanja oboroženih sil ene države ali imperija oziroma večnacionalne vojaške formacije so zgodovinsko že zelo stare oblike vojaškega delovanja. Lahko bi celo rekli, da je večnacionalna/večetnična zgodovina vojaških organizacij bistveno daljša od enonacionalnih oboroženih sil. Nacionalne oziroma državne oborožene sile so se oblikovale na podlagi splošne vojaške obveznosti, ki je kazala na državljanovo lojalnost do države. Po približno dvestoletni tradiciji vojaške obveznosti smo se v Evropi v devetdesetih letih dvajsetega stoletja, ob koncu hladne vojne, srečali s pospešenim procesom ukinjanja ali suspenza vojaške obveznosti, s tem pa je odpadel eden glavnih razlogov za »nacionalne« oborožene sile.

Pred uvedbo splošne vojaške obveznosti so vojske imperijev sestavljali vojaki iz različnih držav, tudi tujci in najemniki. Celo v času splošne vojaške obveznosti so bile enote, ki so imele mednarodno sestavo, na primer kolonialne enote ali enote večnacionalnih držav, kot je bila Avstro-Ogrska, ter tujske vojske z mednarodno sestavo, na primer francoska in španska tujska legija. Klein in Haltiner (2004: 7–8) ugotavljata, da je bilo predvsem za obdobje vojn značilno, da so se vojskam nacionalnih držav pridružili prostovoljci (posamezniki ali cele enote) iz drugih držav. V španski državljanski vojni (1936–1939) so se prostovoljci borili v mednarodnih enotah, med njimi je bilo tudi nekaj Slovencev. V drugi svetovni vojni so se v nemški vojski borili prostovoljci iz različnih držav, prav tako so v protifašistični koaliciji nastajali večnacionalni sestavi enot iz različnih držav zaveznic.

Po drugi svetovni vojni je OZN postala pomembna sila za oblikovanje mednarodnih vojaških formacij v primerih, ko je bilo treba sestaviti sile za mirovne operacije. V prve operacije so bili vključeni predvsem vojaški opazovalci in častniki iz različnih držav, z razvojem operacij za ohranjanje miru pa se na mirovnih misijah srečujejo posamezniki in enote različnih držav.

Zvezi Nato nekateri pripisujejo dolgo in slikovito zgodovino večnacionalnih formacij. Young (1997: 1) celo omenja poskus oblikovanja evropske vojske v zgodnjih petdesetih letih dvajsetega stoletja, ki pa je propadel. V šestdesetih letih dvajsetega stoletja je bilo oblikovano Zavezniško poveljstvo evropske mobilne kopenske sile (angl. Allied

Command Europe Mobile Force-Land), po koncu hladne vojne pa je sledil pravi razcvet dvo- ali večnacionalnih korpusov. Že kmalu se je pokazalo tudi nasprotje med nacionalnimi zahtevami po nadzoru lastnih sil ter zahtevo po avtoriteti poveljnika teh sil. To nasprotje je še danes vzrok za prepad med načrti, željami in resničnostjo v Natovih silah. Poseben vidik teh nasprotij so tudi tako imenovane nacionalne omejitve v uporabi sil, ki zaradi omejitev v nacionalnih zakonodajah ne morejo opravljati vseh, za operacijo zahtevanih nalog.

V državah Srednje in Vzhodne Evrope je med pripravami na kandidacijo za članstvo v Natu nastalo več večnacionalnih vojaških formacij, in sicer na podlagi dvo-, tri- ali večstranskih sporazumov, skoraj vse pa so z imenom izražale tudi temeljni cilj enote, to je »peacekeeping« ali ohranjanje miru. Latawski (2001: 64) tako navaja bolgarsko-romunski, češko-poljski, madžarsko-romunski in tristranski združeni baltski bataljon za mirovne operacije oziroma operacije za ohranjanje miru ter mnoge druge.

V Zahodni Evropi je nastalo kar nekaj večnacionalnih enot v velikosti korpusa, divizije ali brigade, nekatere med njimi delujejo kot stalne enote, druge pa stalnih enot nimajo, temveč se oblikujejo na sklic ali zahtevo. Med najbolj izurjene sodi nemško-francoska brigada v okviru Korpusa za Evropo (angl. European Corps – EUROCORPS), ustanovljena leta 1986, leta 1995 je bil ustanovljen nemško-nizozemski korpus (Reitsma, 2004), v tem okviru pa je treba omeniti še večnacionalni korpus Severovzhod (angl. Multinational Corps Northeast – MNC NE) s poveljstvom v Szczecinu, Evropsko hitro operativno silo (angl. European Rapid Operational Force – EUROFOR), Evropsko pomorsko silo (angl. European Maritime Force – EUROMARFOR), seveda pa tudi italijansko-madžarsko-slovensko brigado, ustanovljeno aprila 1997. (Yung, 2000)

2.2 OBLIKE VEČNACIONALNEGA SODELOVANJA

Klein in Haltiner (2004: 10) ugotavljata, da v večnacionalnih enotah potekajo številne oblike sodelovanja, od sodelovanja med manjšimi in večjimi nacionalnimi enotami, do mešanja vojakov različnih držav v najmanjši enoti, kar sta zaenkrat prištabna četa brigadnega poveljstva in del logističnega bataljona nemško-francoske brigade.

Nizanje posameznih nacionalnih enot v veliko enoto je najbolj običajna oblika sodelovanja zavezniških oboroženih sil, čemur Klein in Haltiner pravita horizontalna

večnacionalnost. Do neposrednih stikov med vojaki prihaja na vajah in v operacijah, zunaj teh dogodkov pa se večinoma srečujejo samo vodstveni štabi, poveljstva in v nekaterih primerih del enot logistike. Lahko se zgodi, da vojaki udeleženih enot med seboj nimajo nobenih stikov, enote lahko ostanejo jezikovno nedotaknjene, kar je danes celo značilnost večjezičnih vojsk držav, kot sta Švica in Belgija. Takšne oblike večnacionalnih vojaških enot se v primerih skupnih akcij, bodisi na vajah, v operacijah ali celo v vojni srečajo z vrsto socialnopsiholoških težav, saj morebitne mešane skupine/patrulje ne temeljijo na medsebojnem zaupanju, temveč na sumničenjih in predsodkih. Za krepitev stikov med vojaki, za izboljšanje medsebojnega razumevanja ter za odpravo predsodkov bi bila nujna vertikalna večnacionalnost, temelječa na kontingentih, ki so že na ravni manjših enot mešani po jezikih ali narodni oziroma državni pripadnosti (Klein, Haltiner, 2004: 11).

2.3 POLITIČNI VIDIK VEČNACIONALNIH FORMACIJ

Večnacionalne vojaške formacije so v različnih oblikah. Houben in Peters (<http://aei.pitt.edu/archive/00001976/>, 30. 11. 2004) pravita, da se razlikujejo po velikosti, razlogu obstoja, tipu vključenih vojaških enot ter številu posameznih držav, ki se zanje odločajo na podlagi političnih, ekonomskih, vojaškotehničnih in operativnih razlogov.

Pobuda za oblikovanje večine večnacionalnih vojaških formacij praviloma temelji na političnih odločitvah kot pomembnem sestavnem delu širšega povezovanja, sodelovanja in solidarnosti (Kavar, 1998a: 5). V nekaterih primerih so bile večnacionalne formacije aktivirane celo predvsem iz političnih, ne pa vojaških razlogov. Države so s tem poudarjeno kazale voljo za sodelovanje (Gottzein, 2001: 3). Palin gre še korak dlje, ko pravi, da so oblikovanje večnacionalnih sil ter smer, v katero se razvijajo, politična simbolika in vojaške sposobnosti ter učinkovitost določeni s političnim kontekstom (Palin, 1995: 5). Politični kontekst zajema institucionalni okvir (denimo OZN, Nato, EU), različne nacionalne cilje in pričakovanja, javno mnenje in politiko velesil. Politični kontekst je dinamičen in spremenljive narave.

2.3.1 Večnacionalnost v primežu med suverenostjo in integracijo

Podbregar (2001: 211) pravi, da je pri večnacionalnem sodelovanju še vedno zelo v ospredju zagotovitev celovite nacionalne suverenosti in lastne identitete ob hkratnem sodelovanju v mednarodnem okolju.

Med pomembnejšimi izzivi so torej omejitve, ki izhajajo iz zgodovine in/ali političnih ureditev posameznih sodelujočih držav. Zadevajo politično avtorizacijo dodeljenih nacionalnih enot in/ali posameznikov v večnacionalni formaciji ter stopnjo državnega nadzora nad razmeščenimi lastnimi silami v njej. To so občutljive zadeve, ker zahtevajo od držav, da prenesejo del svoje suverenosti, in sicer tako, da ostajajo čvrsto in dolgoročno obvezane, ne glede na razvoj varnostnega okolja (krizne situacije) ali notranjo politiko. Težave se večajo s številom sodelujočih držav in pojasnjujejo, zakaj so nekatere države, čeprav privržene večnacionalnosti, zadržane (Rapporteur, 2002: 11).

Houben in Peters (<http://aei.pitt.edu/archive/00001976/>, 30. 11. 2004) zato trdita, da je pri ustanavljanju učinkovitih večnacionalnih vojaških formacij rešitev v politični/institucionalni združljivosti sodelujočih držav, ker so nekateri politični sistemi pač bolj kompatibilni kot drugi. Za uporabo v vojaških operacijah pa izpostavljata sinhronizacijo nacionalnih postopkov odločanja in značaj procesa nacionalnega odločanja.

2.4 ORGANIZACIJSKA NAČELA VEČNACIONALNIH ENOT

Večnacionalna struktura poveljstva in celotna formacija sta izbrani po enem izmed treh načel:

- Prvo je načelo vodilne države (angl. Lead Nation), ki pomeni, da ena država vodi formacijo (njeno poveljstvo je enonacionalno, nima mešanega osebja) in poveljuje predvsem svojim silam. Druge države prispevajo podrejeno enoto. (Podbregar, 2001: 212; Lang, 2001)
- Drugo je načelo ogrodne države (angl. Framework Nation Principle), ki pri sestavi poveljstva in enot v formaciji zagotavlja sorazmerno udeležbo vseh sodelujočih držav. Ena država je odgovorna za poveljevanje in kontrolo ter administracijo in logistično podporo poveljstvu, druga delovna mesta v štabu pa so med države sorazmerno razdeljena po obsegu enot, ki jih prispevajo v formacijo. Pri tem

načelu pravzaprav ne moremo govoriti o resnični večnacionalnosti, saj je vpliv ogrodne države zaradi njene vloge tako prevladujoč, da je sodelovanje na temelju enakopravnosti oteženo. Dogovora, kako naj bodo razdeljeni štabni položaji in kako naj bodo organizirani štabno delo in postopki, ni lahko doseči, ker je za ogrodno državo interes partnerjev običajno obrobna zadeva (Lang, 2001).

- Tretje je integracijsko načelo (angl. Integration Principle). Poveljstvo formacije je organizirano na resnično integriran način, tako da sodelujoči partnerji soglašajo z enakimi pravicami in dolžnostmi. To je zagotovljeno s popolnjevanjem za poveljujoče funkcije (poveljnik, namestnik, načelnik štaba) po posebnem ključu, in sicer na podlagi nacionalne rotacije za določena obdobja. Integracijsko načelo je edino, ki zagotavlja, da je politični cilj večnacionalnosti dosežen v smislu enakopravne soudeležbe vseh. Prav tako sta na enakopravni podlagi oblikovana finančni prispevek in prispevek v številu osebja. Tako organizirane formacije so posebej primerne za večnacionalne operacije kriznega upravljanja (Lang, 2001).

Z organizacijskega vidika so nepogrešljivi še skupna strategija in doktrina, enoten načrtovalni proces, usklajenost vojaškega poveljevanja pri izvajanju operacij, skupno urjenje ter možnost in sposobnost uporabe istega komunikacijskega, nadzornega in informacijskega sistema. Posebnega pomena je logistika, organizirana po nacionalnem ali skupnem načelu. Vse pa sloni na medsebojnem odnosu, opredeljenem z legalnim statusom pred operacijo ali med njenim izvajanjem ((mandat ali zaupnica OZN, sporazum o sodelovanju (angl. Memorandum of Understanding – MOU), sporazum o statusu sil (Status of Forces Agreement – SOFA), pogoji za napotitev (angl. Terms of Reference – TOR), pravila uporabe (angl. Rules of Engagement – ROA), dogovor o tranzitu (angl. Transit Agreement – TA)). Prav tako pa tudi z natančno definiranimi skupnimi standardi, ki zajemajo povezljivost (nacionalni sestavni deli večnacionalne enote lahko delujejo skupaj kot sistem), zamenljivost (sestavni deli večnacionalne enote ene nacije lahko zamenjajo sestavne dele druge nacije, enota pa še vedno deluje kot prej, ne da bi se zmanjšala njena učinkovitost) in skupinskost (sestavni deli večnacionalne enote si medsebojno zaupajo in imajo skupne interese) (Podbregar, 2001: 211–212).

2.5. SOCIALNOPSIHOLOŠKI VIDIK VEČNACIONALNIH VOJAŠKIH FORMACIJ

Socialnopsihološki vidik delovanja večnacionalnih vojaških formacij je bil v preteklosti bolj slabo raziskan, danes pa je na to temo narejena že vrsta raziskav. Iz zgodovine vojaške sociologije poznamo nekaj del, kot so Moskos (1976), Haltiner in Klein (2004), v katerih so vojaške operacije obdelane s socialnega in psihološkega vidika, slabše pa je bila raziskana integracija v večnacionalnih enotah. Sodobne empirične razprave so značilne za italijanski Centro Militare di Studi Strategici (CeMiSS) in francoski Centre d'études en sciences sociales de la défense (C2SD), ki sta leta 2004 začela raziskavo socialnih odnosov v večnacionalni formaciji mirovne operacije (Multinational unit: Sociological view on its prosperity in the future, 2004: 1). Sociološki pristop in proučevanje socialnih vprašanj sta prevladujoča tudi v študiji, povezani s problematiko vojsk, vključenih v VSKV (glej Gasperini, Arnejčič in Ujj, 2001). Na poseben način se večnacionalnega okolja mirovne operacije loteva raziskava Obramboslovnega raziskovalnega centra na Fakulteti za družbene vede z naslovom *Slovenska vojska v mirovnih operacijah*, ki spremlja vpliv večnacionalnega okolja na motivacijo in pripravljenost vojakov v mirovnih misijah (Jelušič et al., 2004: 3). Problematiko vojaške kulture in identitete v večnacionalnih enotah sta proučevali danski raziskovalki Soederberg in Wedell-Wedellsborg (2005).

Brez dvoma lahko ugotovimo, da kakovost socialnih odnosov na vseh ravneh vpliva na učinkovitost večnacionalnih enot. Ob pogledu na številne sociološke parametre se nam postavlja temeljno vprašanje, kako posamezni parametri in celota vplivajo na kakovost odnosov v večnacionalni formaciji, še posebej, če je ta angažirana v vojaški operaciji.

Združevalni element je sklicevanje na skupne vrednote in tradicije vseh sodelujočih vojsk, kar predstavlja močno orodje za integracijo poveljstva in enot. To najlažje dosežemo z medsebojno izmenjavo pripadnikov formacije na izobraževanju in usposabljanju za doseganje skupne kulture pred organsko spojitvijo večnacionalne formacije in pred njenimi dejavnostmi.

2.5.1 Parametri socialnih odnosov v večnacionalnih formacijah

V *Sociological view on its prosperity in the future* (2004: 1–4) so navedeni parametri, ki jih uporabljata tudi Kümmel in Prüfert (2000: 316) kot urednika v zborniku *Military Sociology*. Navezujejo se na socialne odnose med pripadniki večnacionalnih formacij, in sicer:

- uradni jezik, ki se uporablja v profesionalnih stikih;
- operativne procedure;
- organska raven integracije formacije;
- osebni in profesionalni odnosi med pripadniki, ki vsebujejo:
  - kulturo oboroženih sil,
  - nacionalne vojaške tradicije,
  - držo demokratičnih načel, ki je drugačna od države do države,
  - disciplinski vidik in v splošnem parametre, povezane z vojaškim sodstvom,
  - osebni vidik, predvsem v povezavi s socialno, psihološko in etnično sfero,
  - vzajemno zaupanje med pripadniki formacije.

Jezikovno sporazumevanje v večnacionalni enoti je ena glavnih težav, ki se povečuje z večanjem števila sodelujočih nacij, ki govorijo različne jezike. Rešitev se ponuja v izbiri enega od standardnih jezikov (Palin, 1995: 40). V evroatlantskem prostoru je običajno to angleščina, čeprav je Natov uradni jezik tudi francoščina. Poleg tega, da postaja angleščina *lingua franca* globalizacije, je vzrok verjetno tudi v tem, da je že dolgo univerzalni jezik zračnega in pomorskega prometa (Palin, 1995: 41). Jezik povzroča marsikatero težavo, ko pripadniki čutijo potrebo po popolnem razumevanju operativnih zadev, pa je ne morejo zadovoljiti. Uporaba njihove materinščine ni mogoča iz psiholoških razlogov, saj spravlja v neugoden položaj pripadnike sodelujočih nacij. Pomanjkljivo obvladovanje jezika še dodatno ovira sporazumevanje, ki bi bilo nujno za pojasnjevanje. Nastajajo frustracije, ki pa so z daljšim usposabljanjem, najmanj v okvirih poznavanja vojaško-tehničnega besedišča, rešljive. Res pa je, da so jezikovne zadrege izražene v veliko večji meri, ko govorimo o vertikalni večnacionalnosti, kot pa, kadar govorimo o horizontalni, kjer so na taktični ravni enote običajno enonacionalne.

Za operativne postopke večnacionalne enote velja, da so najprimernejši skupni, standardizirani postopki (npr. Natovi), če tega ni, pride do oblikovanja enoti lastnih

posameznih ad hoc postopkov. Rešitev za krajše obdobje je lahko tudi sočasna uporaba več vrst postopkov. V večnacionalnem okolju so jasni postopki nujni za učinkovito opravljanje nalog.

Raven integracije je hierarhična organska raven za integracijo enot različnih nacij. Višja kot je hierarhična raven, lažji je integracijski proces.

Osebni in profesionalni odnosi med pripadniki so prav gotovo plod organizacijske kulture vsake države, znotraj katere je pomembna raven demokratičnosti, poleg nje pa še vojaške tradicije (npr. vojaške ceremonije, disciplina, sistem civilnih ali vojaških sodišč), ki lahko predstavlja oviro ali pa je koristen dejavnik kohezivnosti (Klein, 2003: 312). V vojaškem svetu je še posebej pomembno, kakšen svet vrednot in simbolov si zgradi posameznik sam. Ta ni nekaj absolutnega, temveč nastaja na podlagi kulturne sheme vojske, ki ji pripada.

Ne nazadnje je treba navesti medsebojno zaupanje posameznikov, z vsemi preteklimi izkušnjami in pristopi (z vestnostjo opravljanja dolžnosti, etiko) k medosebnim odnosom, ki temeljijo na korektnosti pripadnikov večnacionalne formacije, organizacijski učinkovitosti, profesionalizmu, moči vojaškega sistema in pomoči za vzpostavitev pozitivnega duha v delovnem okolju.

2.5.2 Ravni socializacije v večnacionalnih enotah

Že navedeni tekst *Multinational unit: Sociological view on its prosperity in the future* (2004: 4–5) omenja dve različni ravni, in sicer socializacijo na operativni in osebni ravni.

Na prvi (poveljnik in štab) so socializacijske razlike povezane z ravnijo integracije kot rezultatom hierarhičnega položaja osebja v poveljstvu. Razlike so močnejše izražene, ko je poveljstvo integrirano v višjo formacijo, v kateri tudi redni stiki na različnih hierarhičnih ravneh omogočajo učinkovito poveljevanje in kontrolo.

Na drugi (raven enote) je socializacija funkcija ravni integracije enote. Če na primer integracija poteka na bataljonski ravni, socializacijski faktorji vplivajo med poveljstvoma bataljona in brigade. Ko so enote integrirane na nižji ravni, je vključeno več osebja. Iz tega sledi, da se socialne težave povečajo in vplivajo na učinkovitost.

2.6 VEČNACIONALNA KULTURA IN IDENTITETA

Večnacionalna kultura in identiteta sta še posebno pomembna socialna vidika večnacionalnih enot, zato ju je treba pozorno proučiti.

Za večino vojaških organizacij so značilni močna skupna identiteta in premišljeno ustvarjanje ter vzdrževanje enotne kulture. Temeljna predpostavka je, da skupno izražena in oblikovana identiteta s simboli, kot so uniforma, zastave, norme in sprejemanje vrednot, omogočajo enotam boljše delovanje. Vendar pa po prepričanju Soederbergove in Wedell-Wedellsborgove (2005) zadnja teoretična dognanja postavljajo pod vprašaj tako predpostavko, da je močna skupna identiteta nujna, kot tudi, da je neposredno povezana z učinkovitim delovanjem. Pomembno je, da moramo danes upoštevati spremembe v poslanstvih vojaških organizacij, njihov kontekst, konfiguracijo vojaških enot, vojaško večnacionalnost, scenarij globalnih groženj in uporabo novih tehnologij.

Avtorici raziskave sta Danki, zato je njun opis pogojev za organiziranje oboroženih sil za večnacionalno okolje delno nacionalno obarvan, vendar pa sta s svojo raziskavo opozorili na nekaj bistvenih vprašanj pri vzpostavljanju uniformne vojaške kulture v takšnem večnacionalnem vojaškem okolju. Njuno videnje razlik med tradicionalnimi in novimi pogoji organiziranja oboroženih sil je strnjeno v tabeli 2.1. Govori o tem, da se danes v večnacionalnih enotah (pri tem VSKV ni nikakršna izjema) oblikujeta neka nova večnacionalna kultura in identiteta, ki ju morajo države upoštevati že pri organiziranju lastnih nacionalnih oboroženih sil kot celote. Treba ju je upoštevati pri vzgoji pripadnikov enot v duhu večnacionalnega okolja in z manj poudarjeno nacionalno noto, saj bodo delovali v okolju, v katerem je večina operacij večnacionalnih, osrednja vloga pa dodeljena večnacionalnim enotam.

Pogoji, v katerih delujejo nacionalne enote, so bistveno drugačni od pogojev, v katerih se morajo organizirati enote v mednarodnem okolju. Tako so enote doma stabilne in dolgotrajne, v njih je mogoče vzpodbujati teritorialni patriotizem⁵, kar pomeni pripravljenost na žrtvovanje za svojo domovino, enote imajo natančno določene naloge, delujejo v organiziranem in dobro znanem okolju s prevladujočo vojaško logiko, jasnimi postopki in verigo poveljevanja, ob uporabi skupnega jezika, ki je vojakom materni jezik, z

---

⁵ Koncept teritorialnega patriotizma lahko primerjamo z domovinskim patriotizmom, koncept neteritorialnega internacionalizma pa z ekumenskim patriotizmom, o čemer razpravlja Jelušič (2002: 128), ko ocenjuje, da je v novih nalogah vojske bolj kot pripadnost lastni enoti ali lastni domovini smiselna pripadnost večnacionalni enoti, kar poimenuje z izrazom moderni ekumenski patriotizem.

Tabela 2.1: Razlike med tradicionalnimi in novimi pogoji organiziranja oboroženih sil

	Pogoji za organiziranje na tradicionalni nacionalni način	Pogoji za organiziranje na nov mednarodni način
Namen vzpostavitve organizacije	Dolgoročno stabilno delo tesno povezanih enot.	Ustvarjanje začasnih skupnosti glede na posebno poslanstvo.
Temeljni razlog obstoja in motivacije	Teritorialni patriotizem.	Neteritorialni internacionalizem.
Časovni okvir	Stabilne organizacije s pričakovanim dolgoročnim razponom.	Zčasne organizacije z nepredvidljivim časovnim razponom.
Značilnosti nalog	Natančna definiranost.	Spremenljivost nalog.
Organizacijski kontekst	Matična organizacijska struktura je stabilna in dobro definirana. Jasni postopki in linija poveljevanja.	Matična organizacija je spremenljiva v temeljih. Linija poveljevanja je večnacionalna.
Prevladujoča logika	Prevladuje vojaška logika.	Vojaška, politična, normativna, religiozna in humanitarna logika. Obstaja potreba po usklajevanju med njimi.
Jezik	Skupni jezik (materinščina), skupni koncepti in kode.	Angleščina kot skupni delovni jezik.
Simboli	Enake uniforme in vidni simboli.	Različne uniforme in simboli.
Identiteta	Različne kulturne in individualne identitete, toda skupna nacionalna in večinoma etnična identiteta.	Različne nacionalne, etnične in religiozne kot tudi spolne identitete.

Vir: Soederberg in Wedell-Wedellsborg (2005).

identičnimi uniformami, koncepti, in vidnimi simboli. Razlike, ki nastajajo zaradi razlik v kulturnih in individualnih identitetah, se utopijo v skupni nacionalni ali etnični identiteti. V mednarodnem okolju so enote ustvarjene za specifične, časovno omejene naloge, motivacija v njih temelji na pripravljenosti žrtvovati se za mednarodno skupnost v okviru neteritorialnega internacionalizma, življenjski vek enot je nejasen, naloge se spreminjajo, kot se stalno spreminja tudi organizacijsko okolje, v katerem delujejo, veriga poveljevanja je večnacionalna. Upravljavska logika ni ena sama, temveč se morajo medsebojno usklajevati vojaška, politična, pravna, verska in humanitarna logika. Uporablja se skupni delovni jezik, ki je običajno angleščina. Simboli so različni, kot tudi uniforme. V enotah so združene različne nacionalne, etnične, verske in spolne identitete.

Raziskovalki sta oblikovali svoj model za empirično proučevanje dveh večnacionalnih enot, stacioniranih na Poljskem. Raziskavo sta opravili v poveljstvu večnacionalnega korpusa Severovzhod, ki je bilo ustanovljeno leta 1999 kot dansko-nemško-poljsko poveljstvo v poljskem mestu Szczecin. Na poveljstvu deluje 130 vojakov in 25 predvsem poljskih civilistov, drugo osebje pa je v stalni pripravljenosti za vpoklic. Poleg tega sta raziskavo opravili v Natovem Centru za urjenje skupnih sil (Nato Joint Force Training Centre) v Bydgoszczu, ki je bil ustanovljen leta 2003, med osebjem je zastopanih 15 članic Nata, vodstvene funkcije pa so razdeljene med danske, poljske, bolgarske in grške častnike. Med glavnimi konflikti v obeh enotah so nasprotja med različnimi narodi, zlasti med vojaki iz zahodnih držav na eni, ter poljskimi vojaki na drugi strani. Zahodni častniki se pritožujejo, da so morali neuspešno uriti poljske sodelavce, ti pa pravijo, da so jih zahodni častniki pogosto diskriminirali, saj so dobivali dela, ki jih nihče ni hotel. Pritožbe so bile tudi zaradi uporabe angleškega jezika, ki je zlasti starejšim poljskim častnikom povzročal težave, zato so v medsebojnem sporazumevanju pogosto uporabljali kar poljščino (Soederberg in Wedell-Wedellsborg, 2005: 19).

Ugotovili sta, da se častniki v enotah z večnacionalno sestavo zaman bojujejo za vzpostavitev uniformne korporativne identitete. Najprej zato, ker je moč nacionalnih identitet vojakov prevelika in vzpostavitev take identitete ni mogoča brez skupnega zunanjskega sovražnika, pa tudi, ker menita, da je treba organizacijsko identiteto na takih poveljstvih in enotah vzpostaviti s pogajanjem, ne pa z vsiljevanjem (Soederberg in Wedell-Wedellsborg, 2005: 31–32).

2.7 PREDNOSTI IN POMANJKLJIVOSTI VEČNACIONALNEGA VOJAŠKEGA SODELOVANJA

Med glavne prednosti večnacionalnega vojaškega sodelovanja sodijo prihranek pri stroških, učinkovitost enot in politična legitimnost (Klein, Haltiner, 2004: 12). Podobnega mnenja so strokovnjaki korporacije RAND, ki pravijo, da so večnacionalne sile in njihove operacije koristne politično in vojaško (Szayna et al., 2001: 7). Prihranek pri stroških nastaja zaradi oblikovanja skupnih izobraževalnih programov, cenovno ugodnejše proizvodnje oborožitve in opreme ter oblikovanja skupnih štabov. Ker so se nekatere večnacionalne enote že dokazale v akcijah v tujini, avtorji sklepajo, da so učinkovite. Politična legitimnost izhaja iz potrebe po skupnem oblikovanju večjih enot, ki jih posamezne države finančno ne zmorejo same ali pa zanje niti nimajo dovolj osebja. Dodati je treba, da takšne enote prispevajo k razumevanju in stabilnosti v regiji, v kateri so nastale, kar prav tako prispeva k njihovi politični legitimnosti v sodelujočih državah.

Glavne pomanjkljivosti večnacionalnih enot so v oteženem sporazumevanju zaradi rabe več jezikov, v nasprotjih med različnimi organizacijskimi kulturami, v razlikah med nacionalnimi pravnimi, sodnimi in disciplinskimi sistemi, v različnem razumevanju hierarhije in načina poveljevanja, v plačilu za opravljeno delo, v različni opremi in oborožitvi, telekomunikacijskih in informacijskih sistemih (Klein, Haltiner, 2004: 13–14). Doslej opravljene raziskave kažejo, da so jezikovne težave v večnacionalnih enotah zunanji simbolni znak drugih, sistemskih in kulturnih nasprotij med enotami. Čeprav je izbira skupnega poveljevalnega jezika po navadi stvar kompromisa med vključenimi kontingenti oziroma je posledica odločitve vodilne države v večnacionalni enoti, pa praksa kaže, da enote potrebujejo veliko časa za prenos in razumevanje povelj v tujih jezikih. Zastoj v razumevanju povelj Vogler pravi »moment retardacije« (Vogler, 2004: 132). Svojo trditev utemelji z zgodovino enot Avstro-Ogrske v prvi svetovni vojni, ko so nacionalno čiste češke enote hitro dojele ukaz in napredovale v spopadu z rusko vojsko, nacionalno mešane enote pa so v izpolnitvi ukaza zaostajale.

Častnike in podčastnike je danes zato pomembno vnaprej pripraviti na odlično razumevanje tujih jezikov, saj bodo glede na spremenjeno strateško okolje posredniki ukaza ne samo v svojih nacionalnih, temveč tudi (kar še posebej velja za Slovensko vojsko) v večnacionalnih okoljih.

3 SPREMENJENO STRATEŠKO OKOLJE PO KONCU HLADNE VOJNE IN POVEČANA VEČNACIONALNOST V STRUKTURAH NATA

V nasprotju s političnimi in strateškimi razmerami hladne vojne (Grizold, 2005: 21–22), za katere je bila značilna stabilnost predvidljive enodimenzionalne grožnje, so po koncu hladne vojne grožnje, varnostna tveganja in izzivi postali večdimenzionalni. Čezatlantsko sodelovanje znotraj Nata ter širitev EU sta ustvarila območje varnosti v Evropi, ki nima primerjave v njeni zgodovini. Toda tudi to varnostno okolje ni brez tveganj. Ena samo veliko grožnjo Zahodu je zamenjala množica manjših, še vedno kompleksnih tveganj vojaške, predvsem pa nevojaške narave, kot so množične migracije iz območij manjše razvitosti, prenaseljenost, organizirani mednarodni kriminal in boj za naravne vire. Na Balkanu in Kavkazu, v Srednji Aziji, na Bližnjem vzhodu in v Severni Afriki so globoko zakoreninjena etnična, verska in nacionalna nasprotja, ki lahko nepredvidljivo izbruhnijo v nasilne konflikte. Fundamentalizem in terorizem vseh vrst v povezavi z orožjem za množično uničevanje pa vse skupaj povezujeta v grožnjo groženj. Skupna varnost in obrambna politika Nata in EU se morata biti sposobni usklajeno postaviti nasproti vsem tveganjem v številnih oblikah. To pa zahteva politične in vojaške zmogljivosti oziroma strukture, ki omogočajo hitro in učinkovito krizno upravljanje.

3.1 SPLOŠNE ZAHTEVE ZA NOVE STRUKTURE SIL

Struktura oboroženih sil naj bi na splošno odražala politične interese in strateške cilje posameznih držav. Po eni strani to pomeni, da naj bi bile oborožene sile eno izmed sredstev za doseg strateških ciljev, po drugi pa preventiva pred napačno zaznavo strateških ciljev z zornega kota drugih nacij. Napačna zaznava vladnih političnih namenov lahko povzroči neprijetno reakcijo in oslabi stabilnost regije. Struktura oboroženih sil potemtakem ne sme biti določena izključno zaradi operativnih potreb, temveč mora odražati tudi stanje političnih odnosov med državami.

Zadnja dva kroga širitve Nata in širitev EU so na več načinov vplivali na organiziranost oboroženih sil v Evropi. Prenos dela suverenosti na skupne nadnacionalne institucije in razvoj skupne evropske varnostne in obrambne politike sta prvič vzpostavila

pogoje za usklajeno delitev odgovornosti med oborožene sile posameznih nacij. Dolgoročno gledano lahko to vodi celo k skupni evropski vojski.

Seveda je ta razvoj pogojen tudi z vedno manjšimi obrambnimi proračuni večine evropskih držav po koncu hladne vojne. Številne države ne morejo več zagotoviti zadostnih virov za vse potencialne naloge, ki jih nalagajo svojim vojskam. Racionalizacija notranjih procesov, ki vključuje strukture, je torej neizogibna garancija za uspešno in učinkovito porabo dodeljenih finančnih virov. Samo prilagodljivost vojsk (Grizold, 2005: 26) v vseh pogledih je prava pot v prihodnost, v kateri bo tesno sodelovanje s trgovino blaga in storitev ter industrijo postalo običajno, prav tako pa tudi prenos ekonomskih odgovornosti na nižje ravni poveljevanja (Gottzein, 2001: 6).

Spremenjeno varnostno okolje v Evropi bo vplivalo na razmestitev sil. Strategija sprednje obrambe, ki je pomenila lokacijo enot kar se da blizu območij operacij, ni več potrebna. V primeru zahtevane nacionalne obrambe ob klasični vojaški agresiji, ki je malo verjetna, bodo sile prihajale in uporabljale prostor na najrazličnejše načine. Gre preprosto za to, da naj bi bila razmestitev sil zaradi relativno dolgega opozorilnega časa pred grožnjo manj pomembna. Trenutna razmestitev in struktura oboroženih sil sta posledično torej bolj določeni z notranjepolitičnimi videnji kot pa z operativnimi premisleki (Gottzein, 2001: 6).

Ne nazadnje, vojaške strukture morajo sprejeti parlament, državljani in pripadniki oboroženih sil. Civilna in vojaška sfera morata biti prepričani, da je vojaška organizacija ustrezna za doseganje nacionalnih interesov, skratka legitimna (Jelušič, 1997: 54–55). Legitimnost, ki izhaja iz ustrezno urejenih civilno-vojaških odnosov, pomeni, da bodo oborožene sile lahko pridobivale mlade ljudi na podlagi svoje privlačnosti in zaradi uspešnosti demokratičnega civilnega nadzora.

Strukture sil morajo biti sposobne izpolniti različne, včasih celo konfliktne operativne zahteve. Prilagojene morajo biti različnim tipom misij, še posebej najbolj verjetnim. Sile morajo biti oblikovane tako, da bo dosežen optimum njihovega potenciala združenega bojevanja. Vojaške zahteve nacionalne obrambe in obrambe zavezništva ter operacij za preprečevanje kriz in kriznega upravljanja so popolnoma različne narave.

Vojaške operacije pokrivajo širok spekter kriz in konfliktov ter včasih hitro menjajo tip in cilje misije, kar zahteva visoko stopnjo prilagodljivosti struktur oboroženih sil. Medtem ko morajo biti mirnodobne organizacije podobne strukturam v operacijah, ker skupno usposabljanje v miru zagotavlja lažje operativno sodelovanje, morajo biti trenutno uporabljene sile na misiji običajno prilagojene različnim primerom (Podbregar, 2000: 53).

Trenja, ki lahko nastanejo v vsaki operaciji, in nepričakovani dogodki povečujejo pritisk na poveljevanje in kontrolo organizacije. Če pa je to oteženo še s pomanjkanjem medsebojnega razumevanja in težavami pri izmenjavi informacij, bosta zmeda in polom neizogibna. Najboljši način za izogibanje tem težavam je oblikovanje vojaške organizacije, ki je že v miru sposobna delovati brez pretresov. Zanj mora biti sodelovanje od začetka operacije rutina.

3.2 ZAHTEVE ZA VEČNACIONALNE ENOTE V NATU

Od zgodnjih devetdesetih let dvajsetega stoletja je zveza Nato soočena z reformnim procesom kot posledico prilagajanja novemu strateškemu varnostnemu okolju. To je vplivalo tako na strukturo Natovih kot tudi drugih oboroženih sil v Evropi. Kot rezultat številnih dejavnikov, na primer sprejema novih strateških konceptov, zmanjševanja oboroženih sil po koncu hladne vojne, uvajanja popolnoma poklicnih vojsk, vzpostavitve več partnerstev, sprejema novih članic in potrebe po takojšnjem reagiranju na različne vrste kriz, se je poudarjeno pokazala zahteva po večnacionalnosti vojaških enot na ravneh od korpusa in nižje (Millen, 2002: 14–16). S sodelovanjem več svojih članic in v posameznih primerih tem enotam pridruženih drugih evropskih oboroženih sil (eno-, dvo- ali večnacionalnih) je Nato povečeval mednarodni vojaški in tudi politični pritisk na udeležence v konfliktih ter jih prisilil k dialogu in sodelovanju.

Skladno z novim Natovim strateškim konceptom in vlogo zavezniških vojaških sil (Priročnik o zvezi NATO, 2001: 42–46) morajo biti strukture večnacionalnih sil sposobne delovati v celotnem spektru morebitnih operacij, od humanitarnih, preko vseh vrst mirovnih operacij OZN, do nacionalne obrambe in obrambe po 5. členu Severnoatlantske pogodbe. Vojaške strukture in zmogljivosti večnacionalnih sil morajo izhajati iz njihovih prihodnjih nalog.

Večnacionalne sile morajo stalno vzdrževati visoko stopnjo operativne pripravljenosti. O njihovi uporabi se posvetujejo in odločajo samo vlade držav zaveznic, če so že bile izčrpane vse politične, diplomatske in ekonomske (npr. embargo) možnosti (Priročnik o zvezi NATO, 2001: 147–157). Po njihovi konsenzualni odločitvi za vojaško reagiranje ima vojaška linija poveljevanja običajno zelo malo časa za pripravo in začetek operacije. To pa pomeni, da morajo biti izpolnjeni vsi potrebni predpogoji za odzivnost sil.

Naslednji ključni vidik je zmogljivost poveljevanja in kontrole. S konceptom Skupnih združenih namenskih sil (Combined Joint Task Forces), za katere sta potrebna večnacionalno in večzvrstno poveljevanje in nadzor (Priročnik o zvezi NATO, 2001: 251), je Nato vzpostavil organizacijski temelj za učinkovito strukturo poveljevanja in kontrole v operacijah. Neodvisno od tega mora biti zagotovljeno, da so poveljstva korpusne ravni zmožna hitrega premeščanja na morebitna območja operacij.

Strateška mobilnost je kritičnega pomena za uporabo oboroženih sil. To sta že davno spoznali članci Nata z druge strani Atlantika, ZDA in Kanada, medtem ko evropski del Zavezništva še krepko zaostaja, kljub najrazličnejšim rešitvam, od skupnega investiranja do komercialnega najema zračnotransportnih zmogljivosti.

Temeljna značilnost prihodnjih operacij je, da bo težko določiti njihovo dolžino, predvsem pa konec. Edina pravzaprav negativna izkušnja je, da običajno trajajo dlje, kot je načrtovano, s težnjo podaljšanja v nedoločeno prihodnost. To pa zahteva, da vedno znova načrtujemo tudi rotacijo sil. Večnacionalne enote potrebujejo torej določeno stopnjo vzdržljivosti.

Uspešno sodelovanje sil različnih držav znotraj večnacionalnih enot narekuje medsebojno povezljivost (Podbregar, 2001: 211). To se poleg vsega drugega nanaša predvsem na sisteme C4, s posebnim poudarkom na njihovih komunikacijskih zmogljivostih poveljevanja in kontrole. Posamezne sodelujoče nacije v večnacionalnih enotah imajo različno opremo, nekatere pa preprosto nimajo sredstev za opremo na enaki tehnološki ravni. To pomeni, da morajo tehnološko bolj razvite države prevzeti nase breme zagotovitve vmesnikov za doseganje povezljivosti in sodelovanja s tehnološko manj razvitimi.

K popolni harmonizaciji moramo poleg tehnologije dodati še uskladitev doktrinarnih postopkov, usposabljanje in natančno določeno logistiko. Vse naštetu pa mora temeljiti na usklajenih medsebojnih odnosih in legalnih statusih, opredeljenih znotraj dokumentov Sporazuma o statusu sil (Podbregar, 2001: 211). Poleg pravno in organizacijsko reguliranih odnosov je treba upoštevati, da lahko večnacionalne enote nastajajo v okoljih, obremenjenih z vprašanji, ki zgodovinsko niso nujno razčiščena. Za učinkovitost takšnih enot bi bilo najbolje, da bi bile zgodovinske dileme in travme razčiščene ali pozabljene, kar pa seveda ni tako preprosto.

3.3. NATOVE VEČNACIONALNE SILE

Večnacionalnost v poveljniški strukturi nad ravnijo korpusa je še vedno temeljno Natovo načelo, ki ga ta dosledno uveljavlja vse od svoje ustanovitve (Gottzein, 2001: 35). Večnacionalnost kot ključno načelo današnje Natove strukture sil pa se vedno bolj uveljavlja od leta 1991.

Nato ima večnacionalna poveljstva kopenskih, morskih in zračnih sil ter veliko število njim dodeljenih večnacionalnih enot, vključujoč Evropske sile (EUROCORPS in EUROFOR). Danes so v centru pozornosti najprej Natove reakcijske sile (NRF), ki jim je treba prišteti še šest večnacionalnih korpusov kopenske vojske in štiri Natu dodeljene divizije (Rapporteur, 2002: 5). Natove reakcijske sile so pravi primer zmogljivosti večnacionalnega operativnega usposabljanja in premeščanja v okviru večnacionalnega sodelovanja. Nato si je s temi silami zagotovil robustno, zaupanja vredno, visoko pripravljeno zmogljivost, ki je popolnoma usposobljena in preverjena za večnacionalno oboroženo silo, sposobno hitrega razmeščanja in izvajanja celotnega spektra Natovih operacij, kjerkoli bi bilo to potrebno.

Izrazit primer večnacionalne integracije so tudi Natove sile za zgodnje opozarjanje iz zraka (NAEWF), ki operirajo z 18 letali E3-A za nadzor v Sistemu Zavezništva za opozarjanje in nadzor iz zraka (AWACS). Posadke teh letal so sestavljene iz osebja Natovih članic pred zadnjima krogoma širitve. Temu pa je treba na področju zračne obrambe dodati še Združen evropski in Natov program usposabljanja pilotov reaktivnih letal (ENJJPT) v letalski bazi zračnih sil Sheppard v ZDA (Rapporteur, 2002: 5).

Na območju Atlantika ima Nato večnacionalne Stalne mornariške sile v Atlantiku (STANAVFORLANT), v Sredozemlju pa Stalne mornariške sile v Sredozemlju (STANAVFORMED). Sile so sestavljene iz trajno ali začasno prispevanih nacionalnih enot. Večnacionalni značaj teh sil izhaja predvsem iz prispevka ladij posameznih držav, čeprav se je uveljavila praksa redne izmenjave mornariških častnikov med ladjami, ki sestavljajo floti. Poleg omenjenih stalnih sil ima Nato v Sredozemlju še večnacionalne amfibijske sile v velikosti divizije (MNATF), in sicer za krize, mirovne operacije ali bojne operacije po 5. členu Severnoatlantske pogodbe (Rapporteur, 2002: 5).

V okviru Natovih večnacionalnih sil je treba omeniti tudi uvedbo koncepta Skupnih (večnacionalnih) združenih (večzvrstnih) namenskih sil (angl. Combined Joint Task Force – CJTF) leta 1993. CJTF se organizirajo na podlagi posamezne naloge in so oblikovane za

celoten razpon vseh vojaških nalog zavezništva, za katerega sta potrebna večnacionalno in večzvrstno poveljevanje in nadzor s strani glavnega poveljstva CJTF. Sile lahko vključujejo tudi elemente iz držav, ki niso članice Nata. (Priročnik o zvezi NATO, 2001: 251)

4 VEČNACIONALNE VOJAŠKE ENOTE KOT IZZIV ZA OBOROŽENE SILE REPUBLIKE SLOVENIJE

Ko je intenzivnost nastajanja večnacionalnih enot v Natu po letu 1995 že pojemala, je Republika Slovenija kot nova država s svojo vojsko šele dosegla stopnjo političnega in vojaškega razvoja, ki ji je omogočal začetek sodelovanja v takrat modernih večnacionalnih enotah. A ne samo to, država je morala v želji po čimprejšnji zagotovitvi večje varnosti, se pravi po polnopravnem članstvu v Natu, začeti oprijemljivo izražati voljo za ustvarjanje pogojev, ne samo z udeležbo, ki je bila na simbolni ravni (z izobešanjem slovenske zastave), temveč tudi s konkretnimi prispevki k mednarodni stabilnosti in varnosti. In ne nazadnje, razočaranje po izpadu iz prvega kroga širitve Nata, s Češko, Madžarsko in Poljsko leta 1997, ko je politična država naprtila dobršno mero krivde, ker ni bila povabljena, ravno lastnemu vojaštvu, je še intenziviralo željo po dokazovanju tudi s pomočjo večnacionalnih enot.

Kavar pravi, da se je Slovenija leta 1997, najprej kot opazovalka, odzvala na zahtevo OZN in regionalnih organizacij po oblikovanju »stand by« sil za mirovno posredovanje oziroma izvajanje mirovnih operacij v evropskih okvirih brigade SHIRBRIG (Stand by High Readiness Brigade). Že takrat je namreč opazal, da bo kakršnokoli sodelovanje realno težko doseči, če v Slovenski vojski ne bodo prej vzpostavljene lastne »stand by« sile za mirovne operacije (Kavar, 1998b: 9).

Preko okrepljenega regionalnega sodelovanja je Slovenija začela leta 1998 sodelovati tudi v CENCOOP-u, ki je bil takrat še enota (Central European Nations' Cooperation in Peace Support), in tristranski (Italija, Madžarska, Slovenija) Večnacionalni sili kopenske vojske (VSKV). CENCOOP je bil zasnovan kot projekt sedmih držav (Avstrije, Češke, Madžarske, Slovaške, Slovenije, Romunije in Švice). Heterogena skupina držav z različnimi interesi si je zamislila brigadno raven kombinirane kopenske enote, ki bi bila modularno sestavljena glede na nalogo, z enotami od oddelka do bataljona (Kavar, 1998b: 9). Pobuda CENCOOP, sicer preoblikovana, še živi, a dokazuje, da v odnosu med številom sodelujočih držav, ko to preseže kritično mejo, in vojaško učinkovitostjo velja obratno sorazmerje.

Sodelovanje Slovenske vojske v večnacionalnih enotah jasneje opredeljujeta Resolucija o splošnem dolgoročnem programu in razvoju opremljanja Slovenske vojske (ReDPROSV) in Strateški pregled obrambe 2002/2003 z vizijo razvoja do 2015, ki je

njegova podlaga. ReDPROSV opredeljuje razvoj SV do leta 2015 in ključna poslanstva ter iz njih izhajajoče naloge, prav tako pa tudi izhodišča za razvoj in opremljanje sil in zmogljivosti SV za delovanje v skupnih silah Zaveznitva.

4.1 VEČNACIONALNA BRIGADA STALNO PRIPRAVLJENIH SIL ZA POTREBE OZN

Večnacionalna brigada stalno pripravljenih sil za potrebe OZN (angl. Multinational United Nations Stand-by Forces High Readiness Brigade – SHIRBRIG), ki jo navajam kot mogoč okvir prihodnjega večjega sodelovanja Slovenske vojske v večnacionalnem okolju, je enota stalno pripravljenih sil za potrebe mirovnih in humanitarnih operacij OZN. Države članice izvajajo politični nadzor s pomočjo Usmerjevalnega odbora (angl. Steering Committee – SC), ki se sestaja trikrat na leto. Ustanovljeno je bilo tudi mirnodobno poveljstvo, imenovano Planski element (angl. Planning Element – PLANELM).

S podpisom Pisma o nameri 15. decembra 1996 so se države ustanoviteljice, Avstrija, Danska, Kanada, Nizozemska, Norveška, Poljska in Švedska, politično zavezale k ustanovitvi SHIRBRIG⁶.

Pravni in tehnični sporazumi, ki urejajo področje delovanja SHIRBRIG, so:

- Memorandum o sodelovanju v Usmerjevalnem odboru,
- Memorandum o sodelovanju v SHIRBRIG,
- Memorandum o sodelovanju v Planskem elementu.

Stalni sedež mirnodobnega poveljstva je v vojašnici Hoevelte v Københavnu.

Slovenija je podpisnica Memoranduma o sodelovanju v Usmerjevalnem odboru (oktober 2002) in Memoranduma o sodelovanju v Večnacionalni brigadi stalno pripravljenih sil za potrebe OZN (april 2003). S podpisom Memoranduma o sodelovanju v SHIRBRIG je Slovenska vojska za sodelovanje prijavila vod vojaške policije za podporo poveljstvu brigade, pri čemer sami določamo rok za operativnost. Hkrati je Slovenija najavila imenovanje dveh ali treh častnikov SV kot nestalnih predstavnikov v poveljstvu SHIRBRIG, vendar obljuba zaenkrat ni izpolnjena. (Kratek pregled sodelovanja v večnacionalni brigadi stalno pripravljenih sil za potrebe OZN –SHIRBRIG, 2006)⁷

---

⁶ Dolge angleške kratice ne bom slovenil, ker je že uveljavljena tudi v slovenščini.

⁷ Gradivo ni javno dostopno, čeprav nima stopnje tajnosti.

Napotitev enot v mirovne operacije SHIRBRIG temelji na načelu od primera do primera. Ob aktiviranju brigade vsaka država preveri svoje možnosti in se odloči o napotitvi svoje enote na posamezno mirovno misijo. Sile, ki se udeležijo mirovne operacije v okviru SHIRBRIG, sodelujejo na terenu največ šest mesecev od začetka mirovne operacije, z neponovljivim mandatom, tako da zamenjave moštva ni treba načrtovati.

Konec leta 2004 je bil v OZN sprejet predlog o ustanovitvi nove mirovne misije v Sudanu (angl. United Nations Mission in Sudan – UNMISUD). Misija naj bi zagotavljala pomoč mirovnemu procesu, ki se je začel s sklenitvijo sporazuma med vlado in uporniškim jugom. SHIRBRIG je dobil zaprosilo za popolnitev sil poveljstva in poveljniške čete za podporo. Konec marca 2005 je Varnostni svet Organizacije združenih narodov (VS OZN) sprejel resolucijo o ustanovitvi misije v Sudanu, in sicer za obdobje šestih mesecev. Poveljstvo in enote SHIRBRIG delujejo v okviru UNMISUD, in sicer od začetka aprila 2005. Slovenska vojska na tej misiji trenutno ne sodeluje. (Kratek pregled sodelovanja v večnacionalni brigadi stalno pripravljenih sil za potrebe OZN (SHIRBRIG), 2006).

Na politični in konceptualni ravni v SHIRBRIG trenutno poteka razprava o prihodnjem konceptu delovanja, o sodelovanju pri gradnji afriških zmožnosti (angl. African Capacity Building – ACB), sestanku političnih direktorjev na naslednjem zasedanju Usmerjevalnega odbora in ministrskem srečanju ob proslavi desete obletnice SHIRBRIG, ki bo decembra 2006. (Kratek pregled sodelovanja v večnacionalni brigadi stalno pripravljenih sil za potrebe OZN (SHIRBRIG), 2006)

4.2 VEČNACIONALNA SILA KOPENSKE VOJSKE

Večnacionalna sila kopenske vojske je najbolj tipičen primer delujoče večnacionalne enote s stalnim poveljstvom, v kateri sodelujejo pripadniki Slovenske vojske. Sporazum med vladam republik Slovenije, Italije in Madžarske o ustanovitvi večnacionalnih sil kopenske vojske (v nadaljevanju sporazum o ustanovitvi VSKV) je bil podpisan v okviru Trilaterale⁸, in sicer 18. aprila 1998. Podpisala so ga ministrstva za obrambo Italije, Madžarske in Slovenije. Sporazum je predvideval ustanovitev lahke pehotne enote na ravni

---

⁸ Leta 1996 – na pobudo Republike Slovenije začne delovati Trilateralala kot tristransko sodelovanje med Republiko Slovenijo, Republiko Madžarsko in Republiko Italijo. Vsebinsko je sodelovanje opredeljeno v Rimski izjavi ministrov za zunanje zadeve.

brigade, ki je skladno z izjavo o razumevanju (angl. Memorandum of understanding about the organisation of the Multinational Land Force) namenjena izvajanju operacij v podporo miru, humanitarnih nalog, nalog iskanja in reševanja, ohranjanja miru ter nalog bojnih sil v operacijah obvladovanja kriznih razmer. Območje uporabe sil je v evropskem prostoru, predvsem v jugovzhodni Evropi, na operativnih vojskovališčih s težkim terenom, ki v slabih vremenskih razmerah povzročata naporno in počasno kopensko mobilnost. Dovoljena pa je tudi možnost uporabe cele enote ali samo njenega dela na območju zunaj Evrope. Pogoj je, da so to humanitarne, preventivne ali ločitvene sile in sile za ohranjanje miru.

VSKV deluje na ravni brigade, s stalnim integriranim poveljniškim ustrojem po principu vodilne države (Italija), brez stalnih enot. Te se oblikujejo na posebno zahtevo. Države pogodbenice jih morajo ob koncu vsakega leta identificirati za naslednje leto. Struktura brigade, ki je prikazana v prilogi A, je lahka kopenska. Sestavljajo jo:

- trije pehotni polki ali bataljoni (I, H, SLO),
- artilerijski polk (I),
- brigadne podporne enote (I), razen elementov državne podpore.

Italija kot vodilna država prispeva poveljnika in večji del brigadnega poveljstva, ki ga okrepi določeno število osebja drugih dveh pogodbenic. Poveljevalni jezik je angleščina, medtem ko so uradni jeziki VSKV vsi državni jeziki pogodbenic (Gasperini, Arnejčič in Ujj, 2001: 82). Sedež poveljstva je v Vidmu v Italiji. Če bi na VSKV preverili koncepte, obravnavane v poglavju o večnacionalnih enotah nasploh, bi ugotovili, da gre za tipično formacijo s horizontalno večnacionalnostjo. V raziskavi, ki so jo opravili raziskovalci vseh treh sodelujočih držav, ugotovitve pa je objavil tudi Gasperini (2004, 122), je kot največja težava brigade VSKV naveden jezik sporazumevanja.

VSKV naj bi bil sčasoma odprt tudi za druge države. Na voljo pa naj bi bil EU (Capability Improvement Chart II/2004; Declaration on European Military Capabilities) in Natu, skladno z njunimi postopki, vendar naj bi deloval s soglasno odločitvijo pogodbenic, običajno pod mandatom Varnostnega sveta OZN, Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) ali drugih mednarodnih organizacij.

4.2.1 Razvoj⁹ sodelovanja Slovenske vojske v VSKV

Na podlagi dogovorjenih obveznosti in pogojev za sodelovanje je septembra 2001 v Vidmu začelo delovati mirnodobno poveljstvo VSKV. V njem poleg italijanskih in madžarskih delujejo tudi slovenski častniki, ki predstavljajo stalno jedro SV v poveljniški strukturi VSKV.

4.2.1.1 Leto 2002

Z vajo Zvita podlasica 2002, ki je potekala novembra 2002, je poveljstvo VSKV preizkusilo svojo operativno zmogljivost za vodenje večnacionalnih sil v mirovni operacijah. Decembra 2002 je bila tako razglašena polna operativna sposobnost poveljstva. Hrvaški in Avstriji pa je bil dodeljen status opazovalk v VSKV. Italija je predlagala, da bi se poveljstvo do konca leta 2003 napotilo v operacijo Joint Guardian (KFOR) na Kosovo, in sicer v okviru italijansko-nemškega kontingenta večnacionalne brigade Jugozahod (angl. Multinational Brigade South-West – MNBSW).

4.2.1.2 Leto 2003

Slovenija je na letnem srečanju predsednikov vlad držav članic Kvadrilaterale¹⁰ 17. januarja 2003 v Zagrebu prevzela enoletno predsedovanje pobudi. Na Madžarskem je maja 2003 potekala skupna vojaška vaja Zvita podlasica 2003, s katero je bila ponovno preverjena operativna sposobnost VSKV.

---

⁹ Pregled sodelovanja SV v VSKV povzemam po gradivu Pregled sodelovanja večnacionalnih sil kopenske vojske (MLF – Multinational Land Force) (2006), razen tam, kjer je ustrezno naveden drug vir. Gradivo ni javno dostopno, čeprav nima stopnje tajnosti.

¹⁰ Leta 2000 so članice Trilaterale (Italija, Madžarska, Slovenija) soglasno sprejele v svoj krog Republiko Hrvaško. Trilateralala postane Kvadrilateralala. Politični namen in podlaga povezovanju je aktivna podpora članic pri evroatlantskih integracijah ter posvetovanje in oblikovanje skupnih stališč do pomembnih in kompleksnih dogajanj v ožji in širši regiji.

V Budimpešti je 9. in 10. julija 2003 potekal tretji sestanek Politično-vojaške delovne skupine (angl. Political-Military Working Group – PMWG) VSKV. Osrednja tema sestanka je bila predstavitev in usklajevanje držav članic VSKV o napotitvi poveljstva VSKV na Kosovo. Predstavniki Italije, Madžarske in Slovenije so uskladili pozicije častnikov ter sprejeli odločitev o napotitvi poveljstva VSKV na Kosovo v prvem tednu novembra 2003.

Nacionalni predstavniki članic VSKV so sprejeli program aktivnosti za leta 2003, 2004 in 2005. O širitvi ter pristopu Hrvaške in Avstrije kot polnopravnih članic so se vse tri delegacije strinjale, da je vprašanje polnopravnega pristopa treba najprej rešiti na formalno-pravni ravni in da s postopkom širjenja ne bodo prehitevale. Širitev je povezana z vizijo polnopravnih članic, ki morajo začrtati prihodnjo vlogo VSKV v mednarodnem okolju. Slovenija si je v tej smeri prizadevala, da bi VSKV delovala v Natu kot brigada za hitro posredovanje v visoki stopnji pripravljenosti.

Sestanek Vojaške delovne skupine (angl. Military Working Group – MWG) VSKV je potekal v Budimpešti, in sicer 9. oktobra 2003. Nacionalni predstavniki članic VSKV so sprejeli program dejavnosti za leti 2004 in 2005. Vse tri delegacije so se strinjale, da bodo o prihodnosti VSKV ter njeni širitvi (pristop Hrvaške in Avstrije) odločale v drugi polovici leta 2004, po vrnitvi poveljstva VSKV s Kosova. Osrednja tema sestanka je bila predstavitev zadnjih informacij o napotitvi poveljstva v sile KFOR, znotraj večnacionalne brigade Jugoahod.

Tehnični sporazum o sodelovanju v silah KFOR je bil slovesno podpisan 30. oktobra 2003 v Vidmu. Nekaj slovenskih častnikov je bilo napoteno na Kosovo 31. oktobra 2003, druga skupina pa se jim je priključila 3. novembra 2003.

Mandat poveljstva VSKV na Kosovu, v okviru italijansko-nemškega kontingenta MNBSW, je trajal šest mesecev, z začetkom 12. novembra 2003. Republika Slovenija oziroma Slovenska vojska je v okviru poveljstva VSKV na Kosovu sodelovala s petimi častniki in šestimi podčastniki (Pörš, 2005: 6).

4.2.1.3 Leto 2004

Leta 2004 je Urad za obrambno politiko MO RS pripravil pobudo o prihodnosti VSKV, ki je bila poslana v obliki neuradnega dokumenta (angl. Non Paper), v katerem RS

izraža svoj interes, da bi VSKV v prihodnosti delovala v okviru Nata kot brigada v visoki stopnji pripravljenosti, pozneje pa v okviru Natovih reakcijskih sil.

Maja 2004 je Slovenija prejela pismo namestnika državnega sekretarja za obrambno politiko na ministrstvu za obrambo Republike Madžarske, v katerem je slovensko ministrstvo za obrambo obvestil, da so z ministrstva za obrambo Republike Hrvaške prejeli prošnjo za pridobitev dokumentov, ki se nanašajo na VSKV. Odgovor slovenskega ministrstva je bil, da se vprašanja širitve, kot vse odločitve v zvezi s tem, sprejemajo na naslednjem sestanku Politično-vojaške delovne skupine.

Maja 2004 se je poveljstvo VSKV vrnilo z mirovne misije na Kosovu. Ob njihovi vrnitvi je v Vidmu 25. maja 2004 potekala uradna slovesnost, ki ji je prisostvovala tudi slovenska delegacija, sestavljena iz predstavnikov Službe za mednarodno sodelovanje MO RS, Generalštaba Slovenske vojske (GŠSV) in Poveljstva sil Slovenske vojske (PSSV). Ob tej priložnosti je slovensko delegacijo sprejel brigadni general Alberto Primiceri, poveljnik VSKV.

V prvi polovici leta 2004 je slovensko ministrstvo za obrambo dobilo pobudo o oblikovanju večnacionalne bojne skupine evropskih sil (EU Battle Group). Italijansko in madžarsko obrambno ministrstvo, ki sta se o pobudi že prej usklajevali, sta RS povabili k sodelovanju zaradi politike, ki podpira večstransko sodelovanje, in zaradi izkušnje skupnega sodelovanja v VSKV. Ministrstvo za obrambo je omenjeno pobudo sprejelo, saj je bila v skladu s politiko in interesi RS. Pismo o nameri, ki zadeva večnacionalno italijansko-madžarsko-slovensko bojno skupino (angl. Letter of Intent concerning the Multinational Italian-Hungarian-Slovenian EU Battle Group) so podpisali predstavniki ministrstev za obrambo republik Italije, Slovenije in Madžarske, in sicer 17. septembra 2004 na neformalnem srečanju obrambnih ministrov EU v Noordwijku. Večnacionalna bojna skupina EU naj bi tako polno operativno sposobnost dosegla v drugi polovici leta 2007.

Ministrstvo za obrambo RS je 14. oktobra 2004 v Centru za izobraževanje na Igu gostilo 4. sestanek PMWG VSKV.

Ministrstvo za obrambo RS je jeseni skupaj s sodelovanjem Ministrstva za zunanje zadeve pripravilo dodatne pripombe in predloge na osnutek dokumenta o politiki širjenja (angl. Policy Paper) VSKV in jih posredovalo na ministrstvi za obrambo Italije in Madžarske.

4.2.1.4 Leto 2005

V Vidmu sta 21. in 22. aprila 2005 na sedežu poveljstva VSKV potekala ekspertna sestanka VSKV in njegove Politično-vojaške delovne skupine. Namen obeh sestankov je bil uskladiti in potrditi predlog dokumenta o politiki širjenja, uskladiti načrt aktivnosti VSKV za leti 2005 in 2006, predstaviti in uskladiti stališča v zvezi z oblikovanjem tristranske bojne skupine za EU (angl. EU Battle Group – EU BG) na podlagi VSKV ter sestaviti dnevni red za sestanek Politično-vojaške usmerjevalne skupine (angl. Political-Military Steering Group – PMSG).

V Sloveniji se je konec maja 2005 končala mednarodna vojaška vaja Zvita podlasica 2005. Operativno pripravljenost poveljstva in podrejenih enot je ocenjevala posebna skupina neodvisnih vojaških ocenjevalcev, ki večjih odstopanj v delovanju VSKV niso odkrili. Poročilo s končno oceno operativne sposobnosti, ki je bilo predano poveljniku VSKV, pa je bilo podlaga za pripravo novih načrtov usposabljanja za prihodnje obdobje in nadaljnje priprave enote za delovanje v operacijah v podporo miru v okviru Nata. (Pišlar, 2005a: 4–5)

Ob koncu madžarskega predsedovanja Kvadrilaterali je potekalo zasedanje ministrov za zunanje zadeve držav članic, ki se ga je udeležil minister za zunanje zadeve RS. Minister je na zasedanju izjavil, da Slovenija podpira zamisel o delovanju brigade v visoki stopnji pripravljenosti VSKV v okviru Nata, s poznejšim preoblikovanjem v Natove reakcijske sile. Prav tako je izrazil podporo pri vzpostavitvi večnacionalne brigadne bojne skupine za EU na podlagi VSKV.

Skladno s sklepi 5. sestanka Politično-vojaške delovne skupine VSKV je od 21. do 23. junija v Budimpešti potekal ekspertni sestanek VSKV, na katerem so bili poleg letnega načrta dela VSKV za obdobje 2005–2007 sprejeti naslednji sklepi:

- osnutka dokumentov za bojno skupino za EU bodo partnerice ponovno proučile in si do septembra 2005 izmenjale pripombe;
- Slovenija in Madžarska bosta pripravili osnutek tehničnega sporazuma za odhod bojne skupine VSKV za EU v mirovno operacijo;
- sprejet je bil dogovor o številu pozicij pripadnikov madžarske in slovenske vojske v poveljstvih večnacionalne brigade Jugozahtod in namenskih sil Aquila za predvideno napotitev VSKV v mirovno operacijo na Kosovu novembra 2005;

- sprejet je bil dogovor o ohranitvi Finančnega odbora VSKV ter odločitev, da skupnega računa za VSKV ne bodo oblikovali in da bodo spoštovali določbe sedanjega Memoranduma o soglasju;
- Slovenija in Madžarska sta predlagali ponoven sestanek Ekspertne skupine VSKV, in sicer tik pred srečanjem Vojaške delovne skupine.

Drugo zasedanje Vojaško-političnega usmerjevalnega odbora VSKV je potekalo 23. junija 2005 v Budimpešti. Na njem so bili potrjeni:

- dokument o politiki širitve VSKV,
- letni načrt aktivnosti VSKV za obdobje 2005–2007,
- polna operativna sposobnost VSKV na podlagi vaje Zvita podlasica 2005, ki je potekala v Sloveniji,
- napotitev VSKV v mirovno operacijo Joint Enterprise s polletnim mandatom na Kosovo novembra 2005.

VSKV je 21. novembra 2006 prevzela šestmesečno poveljevanje večnacionalni brigadi Jugozahod, ki deluje v okviru mirovne operacije Joint Enterprise na Kosovu. Tako je postala, po prvi napotitvi novembra 2003, to druga operativna naloga VSKV, v kateri sodeluje 49 pripadnikov SV. Osem pripadnikov, od tega štirje častniki in podčastniki, je vključenih v štabno delo v poveljstvu v Prizrenu, 41 pripadnikov motoriziranega voda 20. MOTB iz Celja pa v sestavi namenskih sil Aquila v bazi Villaggio Italia v Peči opravlja predvsem naloge patroljiranja, spremljanja pripadnikov manjšine in varovanja verskih objektov na območju odgovornosti. (Pišlar, 2005b: 4–5)

4.2.2 Pogled na prihodnost VSKV

V Strateškem pregledu obrambe 2002/2003 z vizijo razvoja do leta 2015 je zapisano, da si bo Republika Slovenija prizadevala, da bi enote VSKV lahko delovale v Natu kot brigada znotraj sil z visoko stopnjo pripravljenosti. To verjetno pomeni, da bi morala enota svoje delovanje oblikovati v dveh fazah. V prvi fazi naj bi bila oblikovana brigada zavezništva v visoki stopnji pripravljenosti, v drugi pa naj bi prišlo do nadgradnje v Natove reakcijske sile. Čeprav je bila Trilateral razširjena še z Republiko Hrvaško, opazovalka pa je postala tudi Avstrija, naj bi takšno VSKV sestavljalo zgolj vojaško osebje Natovih članic, torej Italije, Madžarske in Slovenije.

Tako predviden razvoj bi zahteval razjasnitev ideoloških pogledov na skupno zgodovino držav, partneric v VSKV. To so zmogli tako Nemci in Francozi, pa tudi Nemci in Poljaki ter še številni drugi narodi, ko so oblikovali skupne večnacionalne enote. Značilen primer je prav italijansko-madžarsko-slovenska brigada VSKV. Italijanski del brigade se ponaša z zgodovinskimi tradicijami brigade Julija (ital. Giulia) iz druge svetovne vojne. Razumljivo je, da civilisti, ki so preživeli ta vojni čas, in borci narodnoosvobodilnega boja težko pozabijo okupacijo in vojna hudodelstva fašistov. Težje pa je razumeti način pisanja v časopisu Delo, v katerem je avtor precej hujskaško zapisal:

»Z brigadami, ki so nam požigale vasi in ki še vedno vzdržujejo 'tradicijo svoje slavne preteklosti', jaz ne bi ravno pretirano sodeloval, ker so zgubili vse bitke, od Grčije do Rusije. Potem se je pri nas našlo nekaj političnih nevednežev, da ne uporabim hujšega izraza, ki so v pričakovanju vstopa v Nato malodane podredili celotno slovensko vojsko poveljstvu brigade Julija.« (Jež, 2002)

Novinarjevo pisanje je v nasprotju z mislimi, ki jih je že leta 1992 v svoji knjigi zapisal takratni minister za obrambo: *»Nobenega smisla ne bi imelo, da bi z medsebojnimi prepiri o preteklosti, ki gredo čez razumno mejo tekmovanja različnih političnih interesov in njihovih zastopnikov v strankah, zapravili vse tisto, kar smo si zlasti v zadnjih štirih letih (op. BP: mišljeno je obdobje 1998–1992) pridobili in priborili, na žalost tudi s krvjo. Stoodstotnega jamstva, ki bi preprečevalo tudi takšno možnost, seveda ni. Morda je še najtrdnjši porok generacija, ki je v dogajanju minulih let in v prizadevanjih ter boju za samostojnost sodelovala ne glede na politične razlike in strankarska preračunavanja in ne glede na to, na kateri strani so bili njihovi predniki v prvi ali drugi svetovni vojni. Neobremenjeni miselni vzorci, ki so jih vodili na tej poti, so gotovo pot v prihodnost ...« (Janša, 1992: 273–74)*

V prihodnjem razvoju VSKV bo treba dopolniti sporazum o ustanovitvi, če ne zaradi drugega, že zaradi preraščanja sil za mirovne operacije v sile za druge, tudi bojne operacije. Slovenija bi tako svoje vire izkoristila kar se da racionalno, saj bi skladno s cilji in obvezami do Zavezništva (angl. Force Goals) uporabila nadgrajeno VSKV. To pa tudi pomeni, da se bodo morale sodelujoče članice temeljito posvetiti zahtevam, ki jih Nato postavlja za svoje večnacionalne sile. Biti usposobljen za ves spekter mogočih operacij je zahtevna naloga. Strateška mobilnost namreč pomeni veliko več kot premik motorizirane pehote v lahkih oklepnih vozilih.

Posebno pozornost zahtevajo Natove reakcijske sile, pri katerih je cilj zelo visoko postavljen – treba je sodelovati v združenih, tehnološko naprednih, elastičnih, premestljivih in medsebojno povezljivih silah, ki so sposobne na podlagi odločitve Severnoatlantskega sveta opraviti premik v operacije visokega tempa in intenzivnosti, kamorkoli je to potrebno, in sicer v petih do največ tridesetih dnevih, s samozadostnostjo za prvih trideset dni bojevanja.

Brez dvoma lahko rečemo, da zadnja vnovična napotitev VSKV na Kosovo pomeni naslednji korak k razvoju operativnih zmogljivosti in prihodnjega vključevanja VSKV v vojaške sile EU.

Neodvisno od tega naj bi bila VSKV še vedno odprta za sodelovanje z drugimi državami v regiji, tudi tistimi, ki so samo članice Partnerstva za mir, kot je na primer Hrvaška. V takih primerih bi bilo to skupno regionalno vojaško sodelovanje na področjih usposabljanja in priprav za mirovne operacije v okviru Nata.

Trenutni politični razvoj dogodkov v regiji (na primer vsaj deklarativno izboljšanje odnosov med Slovenijo in Hrvaško z ustanovitvijo mešane slovensko-hrvaške zgodovinske komisije) morda res nakazuje tak razvoj sodelovanja, vendar bo to mogoče le na temelju skupnih političnih odločitev treh ustanovnih držav VSKV, pa tudi na temelju konsenza in morebitne poznejše odločitve Kvadrilaterale.

5 SOCIOLOŠKI VIDIKI DELOVANJA VSKV

Učinkovitost delovanja večnacionalnih enot ni odvisna le od političnega soglasja, dobrih vojaških priprav in ustreznih tehničnih postopkov, temveč tudi od ravni urejenosti medsebojnih odnosov v takih enotah. To je zlasti pomembno vprašanje v primerih, ko so v večnacionalnih enotah združeni pripadniki vojsk, ki izhajajo iz zelo različnih kultur, imajo posebne vrste zgodovinskih tradicij, nacionalno značilne vrednostne sisteme ali razlike v razvoju demokratičnega nadzora nad oboroženimi silami. Za poznavanje stopnje kohezivnosti ali celo uniformnosti organizacijske kulture in identitete v takih enotah so potrebne raziskave, kakršno sta opravili že omenjeni danski raziskovalki (Soederberg in Wedell-Wedellsborg, 2005). Zanimivo je, da je bila tudi v VSKV opravljena sociološka raziskava, iz katere bom v nadaljevanju povzel nekaj temeljnih socioloških ugotovitev.

5.1 SPLOŠNO O SOCIOLOŠKI RAZISKAVI V VSKV

Italijansko-slovensko-madžarska brigada VSKV je bila leta 2001 predmet raziskave delovne skupine treh študijskih centrov vojsk udeleženk z naslovom *Sociološki vidiki odnosov med posameznimi kontingenti v večnacionalnih enotah. Primer italijansko-madžarsko-slovenske brigade* (Gasperini, Arnejčič in Ujj, 2001). Cilj raziskave je bil zajeti izkušnje v sodelovanju in socialne odnose med častniki udeleženih nacij ter analizirati dogodke, ki so se odvijali tudi zunaj službenega časa. Kot raziskovalni instrument je služil vprašalnik, ki je zajemal štiri tematska področja:

- Prvo tematsko področje se je ukvarjalo s splošnimi vidiki in je skušalo ugotoviti predvsem, katere težave obstajajo v brigadi VSKV in kako bi jih morebiti lahko rešili.
- Drugi del vprašalnika se je posebej posvečal jezikovnim težavam službenega sodelovanja ter poskušal ugotoviti, kakšno znanje je potrebno v različnih jezikih, da bi bilo kar najbolje zagotovljeno vodenje brigade.
- V tretjem delu je vprašalnik zajemal vprašanja o metodah štabnega dela in ravneh integracije. Zastavljeno je bilo vprašanje, katerim metodam naj bi dali prednost pri večnacionalnem sodelovanju.
- Četrto in zadnje tematsko področje se je ukvarjalo z osebjem in delovnimi odnosi,

pri čemer so bili pomembni dogodki in situacije, pri katerih bi obstoj različnih sistemov vrednot lahko povzročal težave pri delovanju enote. (Gasperini, 2004: 119)

Vzorec je zajemal italijanske, slovenske in madžarske častnike, ki so že imeli izkušnje v večnacionalnem okolju. Večina vprašanih je že sodelovala pri usposabljanju italijansko-madžarsko-slovenske brigade (Gasperini, 2004: 119). Število častnikov po posameznih činih in narodnosti je prikazano v tabeli 5.2.

Skoraj vsi udeleženci raziskave so imeli univerzitetno diplomu ali diplomu visoke strokovne šole. Visoka stopnja izobrazbe vprašanih se ujema tudi z ustrezno vojaško izobrazbo. Več kot polovica vprašanih je obiskovala vojaško akademijo in 23 odstotkov jih je opravilo generalštabno izobraževanje. Jezikovno znanje udeležencev raziskave je bilo zajeto s pomočjo lastne ocene (glej tabelo 5.3). Več kot tretjina vprašanih je zase trdila, da dobro znajo angleško, vsak deseti je celo menil, da je njegovo znanje angleščine zelo dobro. Po drugi strani pa je tudi 25 odstotkov takih, ki so svoje znanje angleščine ocenili kot skromno. (Gasperini, 2004: 120)

Tabela 5.2: Sestava vzorca po činih in državni pripadnosti

Čin	Italija		Slovenija		Madžarska	
	N	%	N	%	N	%
Poročnik	5	7,4	22	64,7	-	-
Nadporočnik	20	29,3			-	-
Stotnik	15	22,1			3	15
Major	4	5,9	12	35,3	7	35
Podpolkovnik	10	14,7			8	40
Polkovnik	1	1,5			2	10
Ni odgovora	13	19,1	-	-	-	-

Vir: Gasperini (2004: 120).

Iz vzorca je razvidno, da so raziskovalci zajeli nekoliko nesorazmeren vzorec častniških činov po posameznih državah. Tako lahko vidimo, da so pripadniki Slovenske vojske iz pretežno nižjih častniških činov (64,7 %), pripadniki madžarske vojske iz

pretežno višjih, distribucija činov pri italijanskih udeležencih pa je bila več ali manj enakomerna. Takšen vzorec je lahko posledica dejanske častniške sestave VSKV, pomembno pa je opozoriti, da lahko nesorazmerje v činih vpliva tudi na vsebino odgovorov.

Tabela 5.3: Znanje angleškega jezika

Lastna ocena	Italija		Slovenija		Madžarska	
	N	%	N	%	N	%
Zadostno	19	28	6	18	6	30
Povprečno	13	19	14	41	1	5
Dobro	22	32	7	21	13	65
Zelo dobro	8	12	4	12	-	-
Ni odgovora	6	9	3	9	-	-

Vir: Gasperini (2004: 120).

Na podlagi podatkov v tabeli 5.3 lahko sklepamo, da so bili najbolj samokritični slovenski častniki, saj so kar v 14 primerih (od 34) svoje znanje angleščine ocenili kot povprečno, italijanski častniki pa so v 22 primerih (od 68) in madžarski v 13 primerih (od 20) svoje znanje ocenili kot dobro.

5. 2 REZULTATI RAZISKAVE

Analiza socioloških vidikov odnosov v večnacionalnih vojaških enotah in zlasti v brigadi VSKV je izhajala iz težav, katerih vzroke je bilo treba razjasniti in verificirati. Udeleženci raziskave so navajali težave, ki so za večnacionalne organizacije dokaj značilne. Tako so omenjali težave z jezikovnim sporazumevanjem, različno organizacijo dela, socialno integracijo, različnim socialnim in kulturnim izvorom, med seboj odstopajočimi tradicijami in z različnim razumevanjem discipline. Večina težav ni bila statistično pomembno prisotna, izpostaviti pa velja zlasti težave z jezikom in organizacijo dela. (Gasperini, 2004: 121)

5.2.1 Uradni poveljevalni jezik

Velik del raziskave je bil posvečen vprašanju jezikov. Pri tem je raziskava izhajala iz hipoteze, da jezik predstavlja vplivno spremenljivko, ki zelo pomembno zaznamuje socialne odnose v večnacionalnih enotah. Raziskovalci so izhajali iz podmene, da jezikovne težave pri sporazumevanju lahko povzročijo občutek neenakosti in manjvrednosti, kar slabo vpliva na odnose do drugih delov brigade in končno privede do marginalizacije ali celo do samomarginalizacije. Pokazalo se je, da nezadostno znanje uradnega poveljevalnega jezika lahko povzroči resne težave v pripravi, organizaciji in izvedbi operacij. Poleg tega pa je bilo pomembno tudi sprejemanje ali zavračanje angleščine kot uradnega poveljevalnega jezika. Pri tem ni šlo samo za organizacijski, temveč tudi psihološki problem. Izbira jezika ene od partnerskih držav kot uradnega jezika bi gotovo zadovoljila pripadnike te države, vendar bi lahko povzročila frustracije pri pripadnikih iz drugih držav. Odločitev za tuj jezik kot obvezno sredstvo komuniciranja pa najbrž tudi ni sprejemljiva za vse in lahko prav tako povzroča nezadovoljstvo.

Rezultati empirične raziskave so opozorili na vprašanje jezikovnega sporazumevanja. Vsi vprašani so navedli jezik kot eno glavnih težav brigade VSKV. Težave z jezikom so imele prikrito vlogo tudi na mnogih drugih področjih. Pomanjkanje dobrega znanja tujih jezikov, zlasti angleščine, se je vprašanim vojakom vseh činov zdelo huda ovira za operativno sposobnost brigade VSKV. Vprašani so menili, da potrebujejo odlično znanje angleščine. To naj bi bilo nujno predvsem za častnike, saj so v neposrednem stiku s pripadniki drugih armad. Pomanjkljivo jezikovno znanje lahko slabo vpliva na ocenjevanje vojakov partnerskih armad, jezikovni nesporazumi pa lahko imajo usodne posledice zlasti v akciji, če vojaki narobe razumejo ukaze ali če pride do napačnih interpretacij pri skupnih nalogah. Po vsem tem ni presenetljivo, da se je večini vprašanih zdelo, da je treba med seboj komunicirati v skupnem uradnem jeziku. Ne da bi bilo to eksplicitno rečeno, je obstajalo precejšnje soglasje, da je angleščina tisti jezik, ki ga v vseh partnerskih vojskah najbolje govorijo in razumejo in da se z angleščino zaobide tudi težava, da bi z jezikom dajali prednost eni od treh partnerskih držav. Poleg tega so menili, da je mogoče morebitne vrzeli v znanju angleščine hitro zapolniti z ustreznim izobraževanjem. (Gasperini, 2004: 121–22)

5.2.2 Operativni postopki in smernice

Operativni postopki in smernice imajo za delo v vseh oboroženih silah nedvomno pomembno vlogo. Še posebej pomembni pa so v večnacionalnih enotah zaradi neposrednega vpliva na njihovo operativno sposobnost in identiteto enote. Najbolje je, da se v nacionalno mešani brigadi prevzamejo operativni postopki, ki so skupni udeležnim državam, bistveno slabši rešitvi pa sta opredelitev novih, enoti lastnih postopkov ali vsiljevanje postopkov ene nacije.

Polovici vprašanih italijanskih častnikov se je zdela uvedba brigadi lastnih smernic teoretično mogoča, po drugi strani pa so štiri petine drugih častnikov menile, da je za uspešno sodelovanje bolje prevzeti že obstoječe operativne in postopkovne smernice, kot jih ima na primer Nato, saj je to stroškovno sprejemljivejše. Zavzemanje za uvedbo operativnih in postopkovnih smernic Nata tako temelji pretežno na ekonomskih razlogih. Prevladoval je strah, da bi uvedba novih smernic povečala stroške ob majhnih prednostih in tveganju manjše učinkovitosti. Tisti, ki so se zavzemali za uvedbo lastnih smernic in bi radi, da bi se te od primera do primera prilagajale potrebam vsakokratne operacije, so bili v veliki manjšini, enako kot tisti, ki so zastopali mnenje, da naj bi vsakokrat veljali predpisi države, ki vodi operacijo. (Gasperini, 2004: 123)

5.2.3 Globina integracije

Raziskava je pokazala, da smo v Evropi še zelo oddaljeni od dejanske vojaške integracije. Če sledimo mnenjem vprašanih, je danes največja stopnja integracije v sodelovanju med članicami Nata in/ali EU. Čim večja je kulturna različnost med partnerskimi državami in čim manjše so izkušnje v sodelovanju z drugimi deželami, tem težja je integracija v večnacionalno enoto. Največje težave tako nastopajo pri sodelovanju z državami, ki niso v Evropski uniji. (Gasperini, 2004: 123)

Vprašani so menili, da je mogoče prepad med partnerji najlažje premostiti z izboljšanjem jezikovnega znanja. Samo tako naj bi bilo mogoče priti do poglobljene integracije. Trenutno bi lahko dobro znanje angleščine prispevalo tudi k izboljšanju odnosov zunaj službe in predvsem k odpravljanju številnih nesporazumov, ki otežujejo stike s tovariši iz drugih držav in ustvarjajo ozračje medsebojnega nezaupanja. (Gasperini, 2004: 123)

Številne izkušnje v medsebojnih stikih bi lahko spodbujale integracijo, pravijo vprašani. Zato naj bi večnacionalna enota postala stalna organizacija s številnimi stiki ali pa naj bi imela vsaj več skupnih vaj. V tem smislu se je zdelo, da dajejo vprašani prednost pragmatično-empiričnemu pristopu k težavam. Manj pa so bili prepričani, da bi bilo koristno obsežnejše seznanjanje z organizacijsko kulturo in sistemi vrednot drugih kontingentov. Skratka, izboljšano znanje jezikov in več stikov vidijo kot najboljšo možnost za izboljšanje sodelovanja med posameznimi enotami brigade. To v raziskavi potrjuje tudi rezultat, da imajo vprašani, ki imajo bogate izkušnje z večnacionalnim sodelovanjem, bistveno boljše mnenje o sodelovanju in se sami čutijo tudi bolj vključeni. Analiza vprašanj o integraciji končno pokaže tudi, da obstaja široko soglasje v želji po poglobljeni integraciji, torej po izboljšanjem sodelovanju med enotami. Želja po poglobljeni integraciji se tiče predvsem štabov in nagovarja predvsem častnike, medtem ko se vprašanim z nižjimi čini večnacionalno sodelovanje zdi manj potrebno. (Gasperini, 2004: 124)

5.2.4 Službeni in osebni odnosi

Raziskava je bila namenjena ugotavljanju in analizi tistih težav, ki izhajajo iz različnih sistemov vrednot. Vprašani so navedli, da na organizacijski potek vplivajo sistemi vrednot, ki prevladujejo v različnih kontingentih. Pri tem se je pokazalo, da je bil vpliv, pripisan različnim sistemom vrednot, obratno sorazmeren z dosedanjimi izkušnjami v večnacionalnem sodelovanju. To pomeni, da so respondenti z več mednarodnimi izkušnjami pripisovali manjši pomen vplivu različnih sistemov vrednot na organizacijske procese. Tu se ponuja domneva, da so predsodki tisti, ki nam zbujajo prepričanje, da so kulturne različnosti ovira za sodelovanje. Predvsem italijanski anketiranci so menili, da obstoj različnih sistemov vrednot predstavlja težavo. To so navezovali tako na operativno sposobnost kot tudi na medsebojno sodelovanje, hkrati pa tudi menili, da je – kot je bilo že prikazano – težave mogoče reševati z več stiki in boljším spoznavanjem. (Gasperini, 2004: 124)

Če anketiranci priznavajo, da obstajajo težave zaradi različnosti sistemov vrednot, jih navezujejo predvsem na različne oblike in metode štabnega dela, manj pa mislijo na to, da bi lahko imele določen vpliv tudi različne vojaške tradicije ali razlike v religiji. Te drže so seveda zaznamovane predvsem s tem, da je sodelovanje v brigadi med raziskavo potekalo

predvsem v glavnem poveljstvu, čeprav se je dotikalo tudi pripadajoče enote. Izvzete pa so bile logistične enote, v katerih bi večnacionalna sestava lahko povzročila več težav kot koristi. Po mnenju vprašanih predstavljajo ključ do boljše kohezije v brigadi številnejše skupne vaje in poenotene oblike štabnega dela, medtem ko vprašani pretežno zavračajo vztrajanje pri vsakokratnih nacionalno določenih organizacijskih postopkih. (Gasperini, 2004: 125)

O vojaški disciplini vprašani menijo, da ima pomembno vlogo, ker lahko različni disciplinski sistemi povzročajo težave. Če se disciplinsko kaznovanje prekrškov obravnava različno, lahko to zmede predpostavljene in utegne povzročiti nesoglasja v odnosih med pripadniki različnih kontingentov. V tem smislu je prišlo do zanimivega ujemanja med odgovori vprašanih, saj skoraj vsi zahtevajo uvedbo enotnih vedenjskih smernic kot sredstvo, ki naj bi bilo najbolj primerno za vzdrževanje discipline v brigadi VSKV. Smernice, ki bi bile ad hoc določene za vsakokratno operacijo, se vprašanim zdijo enako neprimerne kot ravnanje po določilih dežele, ki vodi operacijo. Podobno kot pri disciplinskih ukrepih so vprašani zahtevali enotne smernice za urejanje civilno-vojaških odnosov. Da bi okrepili zaupanje v svoje kontingente, pa so bili vprašani končno skoraj soglasno mnenja, da sta za to potrebni vojaška profesionalnost in učinkovitost v organizaciji. (Gasperini, 2004: 125)

Raziskava je pokazala tudi, da slovenski častniki pogosto govorijo o težavah z disciplino svojih vojakov, predvsem zaradi treh vzrokov. Po eni strani Slovenska vojska med raziskavo še ni imela zakonov in predpisov, ki bi jasno opredeljevali pristojnosti in odgovornosti višjih predpostavljenih in dolžnosti častnikov ter vojakov. Po drugi strani so bili veljavni predpisi precej ohlapni, tretji vzrok pa je bil v neprimerni kadrovski politiki. Ne nazadnje je težave z disciplino v Slovenski vojski povzročala kriza avtoritete, ki je nastala zaradi nasprotja med postmodernimi vrednotami civilne družbe in vrednotami tradicionalne vojaške kulture. (Gasperini, 2004: 125)

Na vprašanje o tem, katero bi bilo najboljše sredstvo za dosego enotne držbe znotraj brigade nasproti socialnemu okolju, so mnogi udeleženci raziskave menili, da naj bi izboljšali medsebojno sprejemanje in strpnost do drugih sistemov norm in vrednot ter uvedli enotne poklicne vedenjske usmeritve. (Gasperini, 2004: 125)

5.3 INTERVJU Z NEKDANJIM NAMESTNIKOM POVELJNIKA BRIGADE VSKV

Raziskava o socioloških vidikih odnosov med posameznimi kontingenti v večnacionalnih enotah na primeru italijansko-madžarsko-slovenske brigade je bila opravljena že leta 2001. Čeprav se organizacijski princip in sama struktura enote (glej prilogo A) nista spreminjala, sem se zaradi precejšnje časovne razdalje vseeno odločil, da takratne rezultate znova preverim, in sicer v intervjuju z namestnikom poveljnika brigade¹¹. Slovenski častnik, kapitan fregate Ljubo Poles, je to dolžnost opravljal med 1. februarjem 2003 in 1. avgustom 2005, ko lahko skladno z zapisanim v poglavju o razvoju VSKV ugotovimo, da je brigada z oceno neodvisnih strokovnjakov na vajah Zvita podlasica dosegla polno operativno pripravljenost svojega poveljstva in enot ter se prvič že tudi preizkusila v mirovni operaciji.

Po Polesovi oceni ni bistvenih odstopanj od rezultatov raziskave iz leta 2001. V brigadi je bilo tudi po raziskavi vsa leta zaznati enake težave, le da se je njihov vpliv na operativno pripravljenost zmanjšal, med drugim tudi zaradi upoštevanja priporočil iz sklepov raziskave.

Stiki med častniki, podčastniki, pa tudi drugimi pripadniki enote so se intenzivirali, zelo intenzivno pa je delovala načrtovalna skupina v Vidmu (v Italiji). Poles pravi, da so bili stiki med njegovim opravljanjem dolžnosti ob skupnih dejavnostih (ki jih je bilo vsako leto veliko) zelo profesionalni in tovariški.

Vsako leto je potekalo izobraževanje in usposabljanje posameznikov in posameznih enot, ki sestavljajo VSKV. Po Polesovem mnenju seveda lahko govorimo o prihrankih časa in finančnih sredstev zaradi skupnih dejavnosti, vendar pa pri tem še posebej izpostavlja pridobivanje potrebnih izkušenj v mednarodnem okolju, pomembnih za Slovensko vojsko kot celoto. To je bilo še posebej pomembno takrat, ko Republika Slovenija še ni bila polnopravna članica Nata, v okviru VSKV pa so že spoštovali postopke in standarde Nata.

Poles še posebej poudarja potrebo po neprestani skrbi za dvig ravni znanja angleškega strokovnega jezika. Pri tem je treba paziti na včasih varljiv občutek zadostnosti pridobljenega znanja in seveda tudi na gibanje kadra. Po njegovem je dejstvo, da je sporazumevanje v angleščini najboljše na najvišjih ravneh (tam naj bi bilo tudi

---

¹¹ Intervju z Ljubom Polesom je bil opravljen 7. marca 2006.

najpotrebnejše), najslabše pa je poznavanje angleščine med vojaki v enotah, ki pa so tako ali tako enonacionalne, z materinščino kot poveljevalnim jezikom. Neznanje angleščine kot težava torej tu ni več tako pomembno.

Kljub različnim zgodovinskim okoliščinam v razvoju posameznih sodelujočih vojsk, ter ob tem, da sta italijanska in slovenska že poklicni, madžarska pa se še popolnjuje z naborniki, Poles ni zaznal večjih razlik v vrednotah posameznih narodov. Sam je opazil veliko podobnost v lojalnosti do države, vojske, enote, poveljnika, ravno tako pa tudi dobršno mero častnosti in poštenosti posameznikov.

Poles tudi ocenjuje, da so politične omejitve, povezane predvsem s slovenskimi zgodovinskimi travmami o brigadi Julija iz 2. svetovne vojne, v veliki meri odpravljene.

6 SKLEP

Čeprav je bilo v vojaški zgodovini Evrope veliko vojaških sil sestavljenih večnacionalno, pa v delu ugotavljam, da se je številčnost večnacionalnih enot v Evropi najbolj razmahnila po koncu hladne vojne, na kar je vplivala vrsta dejavnikov, od spremenjenega varnostnega okolja do zmanjšanja verjetnosti meddržavnega spopada v Evropi. Večnacionalnost se uveljavlja tudi kot organizacijsko načelo in način delovanja vojaških formacij po koncu hladne vojne. Med glavne prednosti takih enot strokovnjaki štejejo prihranek pri stroških, večjo učinkovitost sil in politično legitimnost. Veliko večnacionalnih enot je bilo oblikovano sredi devetdesetih let dvajsetega stoletja, nastajale so predvsem v Srednji in Vzhodni Evropi, in čeprav so bile vsaj po imenih sodeč namenjene sodelovanju v mirovnih operacijah, so bile dejansko izraz politične volje držav iz regije, da ob kandidiranju za vstop v Nato pokažejo pripravljenost za reševanje kriz v mednarodni skupnosti. Te enote so se oblikovale zelo počasi in njihova vojaška operativna pripravljenost ni bila visoka, pa tudi roki, v katerih bi morale doseči določeno stopnjo pripravljenosti, niso bili upoštevani, v nekaterih primerih niti niso bili znani (Latawski, 2001: 64). Kljub začetnim težavam so te enote imele pomembno politično legitimiteto, prispevale so namreč k večjemu razumevanju med sosednjimi državami in tako že predstavljale ukrepe za krepitev zaupanja. V prvi hipotezi trdim, da se bodo večnacionalne vojaške enote v prihodnje pokazale kot najverjetnejša oblika večjih vojaških enot ter da bodo dolgoročno prišle do izraza vse prednosti teh vojaških formacij. To sem dokazal z dejstvi, da večina evropskih držav zaradi zmanjšanja števila osebja ni več sposobna sama sestaviti enot v rangu korpusa ali brigade, pri čemer je večnacionalna sestava takih enot pravzaprav vojaška nujnost.

Že v splošni hipotezi sem trdil, da je načelo večnacionalnosti opazno predvsem v Natovih vojaških enotah, ki nastajajo po koncu hladne vojne. Z navedbami iz različnih dokumentov in besedil avtorjev, kot so Young, Palin, Lang, Szayna in drugi, sem dokazoval, da je večnacionalnost najbolj zaželeno načelo oblikovanja sil, kar je zapisano tudi v Strateškem konceptu zveze Nato iz leta 1991. Res je sicer, da je treba vzpostaviti medsebojno povezljivost teh enot, vendar zagovorniki Natovega pristopa menijo, da je bolje imeti večnacionalne enote, sestavljene v miru, in urediti njihovo povezljivost, kot pa se udeležiti vojaške operacije, na kateri bi se medsebojnega poznavanja šele začeli učiti. Veliko optimizma je bilo vloženo zlasti v Natove Skupne združene namenske sile. Ko so

se v spremenjenem strateškem okolju po koncu hladne vojne oblikovale nove splošne zahteve za strukture sil na temelju že dosežene stopnje večnacionalnosti, je Nato nadaljeval vzdrževanje starih in oblikovanje novih večnacionalnih sil. Poudarjena večnacionalnost vojaških enot na ravneh korpusa in nižje je ostala brez alternative. To pravzaprav še najbolj dokazujejo sedanje Natove sile v Evropi, ki jih večinoma sestavljajo večnacionalne enote kopenske vojske, letalstva in mornarice, od Natovih reakcijskih sil preko AWACS-ov do Stalnih mornariških sil na Atlantiku in v Sredozemlju. Z navedenim sem potrdil prvo izvedeno hipotezo.

V drugi izvedeni hipotezi sem trdil, da je glede na majhnost Slovenske vojske sodelovanje v večnacionalnih vojaških formacijah več držav nujna, hkrati pa dolgoročno primerna oblika slovenskega vojaškega delovanja v Natu in EU. To trditev sem potrdil z dokazi o splošni naravnosti Natovih in na novo nastalih bojnih skupin EU v večnacionalno načelo delovanja, poleg tega pa tudi z dejstvom, da Slovenska vojska kot majhna vojska nima možnosti, da bi delovala v velikih enotah, razen v primerih, ko je njen del pridodan večnacionalni vojaški sili. Dokaz za večnacionalno sodelovanje Slovenske vojske je italijansko-madžarsko-slovenska brigada VSKV, ki pa trenutno še ne izpolnjuje zahteve za bojno skupino EU ali Natovo večnacionalno enoto v visoki stopnji pripravljenosti. Za prvo naj bi bila pripravljena do konca leta 2007, za drugo pa bi bila nujna temeljitejša sprememba sporazuma o ustanovitvi VSKV, ki bi razširil področje delovanja enote s sedanjih težiščnih nalog v mirovnih operacijah na ves spekter vojaških operacij.

V tretji izvedeni hipotezi sem trdil, da znanje tujih jezikov, še posebno izbrane *lingua franca* – angleščine, pomembno zaznamuje socialne odnose v večnacionalnih enotah, s tem pa posledično tudi učinkovitost priprave, organizacije in izvedbe operacij. To dokazujem s predstavitvijo raziskave, opravljene na VSKV leta 2001, v kateri so vprašani opozarjali prav na pomen znanja angleščine kot jezika sporazumevanja, ki vpliva na vse druge odnose v večnacionalni enoti. Ugotovitve je potrdil tudi večletni slovenski namestnik poveljnika italijansko-madžarsko-slovenske brigade VSKV, Ljubo Poles.

Za konec bi rad izpostavil še nekaj idej o prihodnosti večnacionalnih enot. Dejstvo je, da so večnacionalne enote, in večnacionalnost kot načelo delovanja, v Evropi postale sestavni del vojaškega delovanja posameznih držav in mednarodnih političnih ter vojaških organizacij (OZN, Nato, EU). O potrebi po večnacionalni sestavi sil govorijo številni dokumenti, priročniki, uradne izjave, deklaracije in resolucije. Gledano skozi politično

optiko je torej večnacionalna sestava sil v prihodnje nujna. Tej usmeritvi se bodo prilagodile tudi oborožene sile, ki bodo poskušale doseči, da bodo večnacionalne sile čim bolj učinkovite. To bo mogoče le ob upoštevanju slabosti ter z organiziranim odpravljanjem pomanjkljivosti. Z vojaškega vidika bo integracija enot v večnacionalnih silah v prihodnje mogoča predvsem na ravni štabov, njim podrejene enote pa bodo verjetno še dolgo ostale nacionalne, menita Klein in Haltiner (2004: 16). Zračanje enot posameznih držav na ravni nižjih enot z mešanjem vojakov pa prinaša toliko socialnih in psiholoških težav, da bo ta proces med procesi integriranja večnacionalnih enot gotovo najdaljši.

Če upoštevamo nove pogoje organiziranja oboroženih sil, tudi integracija v smislu preseganja socioloških razlik nižjih enot ne bo več tako težavna. V slovenskih enotah, ki vstopajo v VSKV, bo vedno več vojakov z izkušnjami iz mednarodnih mirovnih operacij, pa tudi častniki in podčastniki si nabirajo izkušnje z delovanjem v večnacionalnih okoljih, tako da bosta razumevanje in strpnost do različnih kultur v enotah, kot je brigada VSKV, vedno večja. Ob tem velja razmisliti o ugotovitvi, do katere sta prišli Soederbergova in Wedell-Wedellsborgova (2005), da v večnacionalnih enotah ne bo mogoče vzpostaviti uniformne organizacijske kulture in identitete, čeprav je to ideal nacionalnih vojsk. Kohezivnost večnacionalnih enot bo mogoče doseči le s sobivanjem različnih nacionalnih in drugih identitet, ne nazadnje religioznih, rasnih, kulturnih in spolnih.

LITERATURA IN VIRI

a) Članki v revijah oziroma zbornikih

- Gasparini, Gianfranco (2004): Soziologische Aspekte der Beziehungen zwischen den einzelnen Kontingenten in multinationalen Verbänden am Beispiel der Italienisch-Slowenisch-Ungarischen Brigade. V Karl W. Haltiner/ Paul Klein (ur.): *Multinationalität als Herausforderung für die Streitkräfte*, 119-127. Baden-Baden: Nomos.
- Jelušič, Ljubica (2002). *Ritualizacija čustev v vojaški organizaciji*. Teorija in praksa 1 (39), 112 – 132.
- Jelušič, Ljubica et al. (2004): *Slovenska vojska v mirovnih operacijah. Cilji in rezultati prve faze empiričnega raziskovanja*. Slovenska vojska 5(12), 12. marec 2004.
- Kavar, Janez (1998a): Multinacionalnost – nova realnost sodobnih evropskih vojaških formacij. V *Zbornik seminarja Slovenske vojske v aktivnostih soustvarjanja miru in stabilnosti v mednarodnem okolju*. Ljubljana.
- Kavar, Janez (1998b): *Nov izziv tudi naši vojski*. Obramba 7 (30), 8.
- Klein, Paul (2003) Multinational Armed Forces. V Jean Callaghan, Franc Kernic (ur.): *Armed Forces and International Security Global Trends and Issues*, 309-313. Münster: Lit Verlag.
- Klein, Paul in Haltiner, Karl W. (2004): Multinationalität als Herausforderung für die Streitkräfte, V Karl Haltiner W./ Paul Klein (ur.): *Multinationalität als Herausforderung für die Streitkräfte*, 7-29. Baden-Baden: Nomos.
- Kotnik-Dvojmoč, Igor in Kopač, Erik (2002). Professionalisation of the Slovenian armed forces. V Forster, Anthony (ur.), Edmunds, Timothy (ur.), Cottey, Andrew (ur.). *The challenge of military reform in postcommunist Europe*:

building professional armed forces, (One Europe or several?), 149-164.

Basingstoke: Palgrave.

Latawski, Paul (2001): *Bilateral and Multilateral Peacekeeping Units in Central and Eastern Europe*. V D.S: Gordon, F.H.Toase (ur.) *Aspects of Peacekeeping*, 60-77. London: Frank Cass Publishers.

Multinational unit: Sociological view on its prosperity in the future (2004): CeMiSS presentation – Ljubljana, May 22nd.

Pišlar, Marko (2005a): *MLF potrdil operativno sposobnost*. Slovenska vojska 10 (13), 3. junij 2005.

Pišlar, Marko (2005b): *SV bo okrepila navzočnost na Kosovu*. Slovenska vojska 18 (13), 3. junij 2005.

Podbregar, Iztok (2001): *Značilnosti multinacionalnih vojaških enot*. Organizacija 4 (34), 211–216.

Rapporteur, Wilkison (2002): *Multinational European forces* Report submitted on behalf of the Defence Committee. Assembly of WEU The Interim European Security and Defence Assembly: Document A/1804, 3 December 2002.

Vogler, Harry (2004): *Führung von mehrsprachigen Verbänden: Erfahrungen und Probleme in der Schweizer Armee*. V Karl W. Haltiner/Paul Klein, *Multinationalität als Herausforderung für die Streitkräfte*, 129-142. Baden-Baden: Nomos.

Žabkar, Anton, Bebler, Anton in Jelušič, Ljubica (2004) *Vojaškostrateški vidiki razvoja svetovnih procesov v 21.stoletju-ogrožanje varnosti in vojaškostrateški vidiki nacionalne varnosti v prihodnje*. V Pogovori o prihodnosti Slovenije. Pogovor 1, V svetu dejavna in prepoznavna Slovenija:

prednostne naloge prihodnje slovenske zunanje politike : Ljubljana, 13. oktobra 2003. Ljubljana: Urad Predsednika Republike Slovenije 65-69.

b) Samostojne publikacije

AAP-6(V) (2000): NATO Glossary of terms and definitions.

Bajec, Anton et al. (1994): *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Bjelajac S., Mile (1999): *Jugoslovensko iskustvo sa multietničkom armijom 1918–1991*. Beograd: Udruženje za društvenu istoriju.

Crevelde, Martin van (2000): *The Art of War* War and Military thought. London: Cassell & Co.

Gasperini, Gianfranco, Arnejčič, Beno in Ujj, András (2001): *Sociological aspects concernig the relations within contingents of multinational Units*. Roma: Artistic & Publishing Company

Gottzein, Ruediger (2001): *Future NATO Force Structures – Increased Degree of Multinationality? German Experiences and Perspectives*. Ks: School of Advanced Military Studies.

Grizold, Anton (2005): *Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Haltiner, Karl W., Klein, Paul (ur) (2004): *Multinationalität als Herausforderung für die Streitkräfte*. Baden-Baden: Nomos.

Haralambos, Michael in Holborn, Martin (2001): *Sociologija* Teme in pogledi. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

- Janša, Janez (1992): *Premiki Nastajanje in obramba slovenske države 1988–1992*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kümmel, Gerhard in Prüfert, Andreas D. (2000): *Military Sociology: The Richness of Discipline*. Baden-Baden: Nomos.
- Jelušič, Ljubica (1997): *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Moskos, Charles C. (1976): *Peace Soldiers, The Sociology of a United Nations Military Force*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Millen, Raymond A. (2002): *Tweaking NATO: The case for integrated multinational divisions*. Carlisle: Army War College, Strategic Studies Institute.
- Military Doctrine* (1996): Royal Netherlands Army.
- Multiethnic Armed Forces* (2005): Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF): Backgrounder, november 2005.
- Multinational Land Force* (2002): Udine: Caserma »Di Prampero«.
- Palin, Roger H. (1995): *Multinational military forces: Problems and prospects, The problems facing multinational forces and operations, and prospects for the future*. Adelphi Paper št. 294. IISS, Oxford University Press.
- Podbregar, Iztok (2000): *Oblikovanje sil za mirovna delovanja po modularnem principu*. Zaključna naloga. Poljče: PŠŠ SV.
- Pörš, Tomaž (2005): *Mirovne operacije*. Ljubljana: Slovenska vojska.
- Priročnik o zvezi NATO* (2001). Brussels: Office of Information and Press.

Reitsma, Ruurd (2004): *The German-Netherlands army Corps: A Role Model for International Military Co-operation* Conference on International Military Co-operation »Improving capabilities: a shared responsibility«. The Hague: The Netherlands Ministry of Defence.

Tavzes, Miloš et al. (2002): *Veliki slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

The U.S. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms (1990).
Novato, CA: Greenhill Books, Lionel Leventhal Limited.

Young, Thomas-Durell Young (2000): *Multinational Land Forces and the NATO Force Structure Review*. U.S. Carlisle: Army War College, Strategic Studies Institute.

c) Internetni viri

Houben, Marc in Peters, Dirk (2003): *The Deployment of Multinational Military Formations: Taking Political Institutions into Account*. CEPS Policy Brief No. 36, June 2003). Dostopno na <http://aei.pitt.edu/archive/00001976/> (30. november 2004).

Jež, Boris (2002): *Sodni dan na vasi*. Dostopno na http://www.delo.si/index.php?sv_path=43,50&id=906882b06689587a4e25137e909cf64904&source=Delo (12. marec 2006).

Lang, Stephan J. (2001): *Integrationsprobleme multinationaler Streitkräfte*. Dostopno na <http://www.multinationalitaet.de/en/expose.htm> (30. november 2004).

Szayna, Thomas S., et al. (2001): *Improving Army Planning for Future Multinational Coalition Operations*. Dostopno na <http://www.rand.org/publications/MR/MR1291/> (15. 12. 2004).

Soederberg, Anne-Marie in Wedell-Wedellsborg, Merete (2005): *The End of Uniformity? Towards a Contingency Perspective on Multinational Military Culture and Identity*

Formation. Dostopno na <http://forsvaret.dk/NR/rdonlyres/338A0CBB-7416-4915-AF3C-4EF2A50024FA/0/Theendofuniformity18april05.pdf> (25. januar 2005).

d) Dokumenti in gradiva

Capability Improvement Chart II/2004, Council of the European Union.

Declaration on European Military Capabilities, Bruselj, 22. november 2004.

Kratek pregled sodelovanja v večnacionalni brigadi stalno pripravljenih sil za potrebe OZN (SHIRBRIG)(2006). MO RS, Sektor za mednarodno sodelovanje, Oddelek za večstransko sodelovanje.

Letter of Intent concerning the Multinational Italian-Hungarian-Slovenian EU Battle Group, Noordwijk, 17. september 2004.

Memorandum of understanding about the organisation of the Multinational Land Force, Rim, 12. julij 2001.

Pregled sodelovanja večnacionalnih sil kopenske vojske (MLF – Multinational Land Force) (2006). MO RS, Sektor za mednarodno sodelovanje, Oddelek za večstransko sodelovanje.

Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske, Uradni list RS, št. 89/2001-I, 2004.

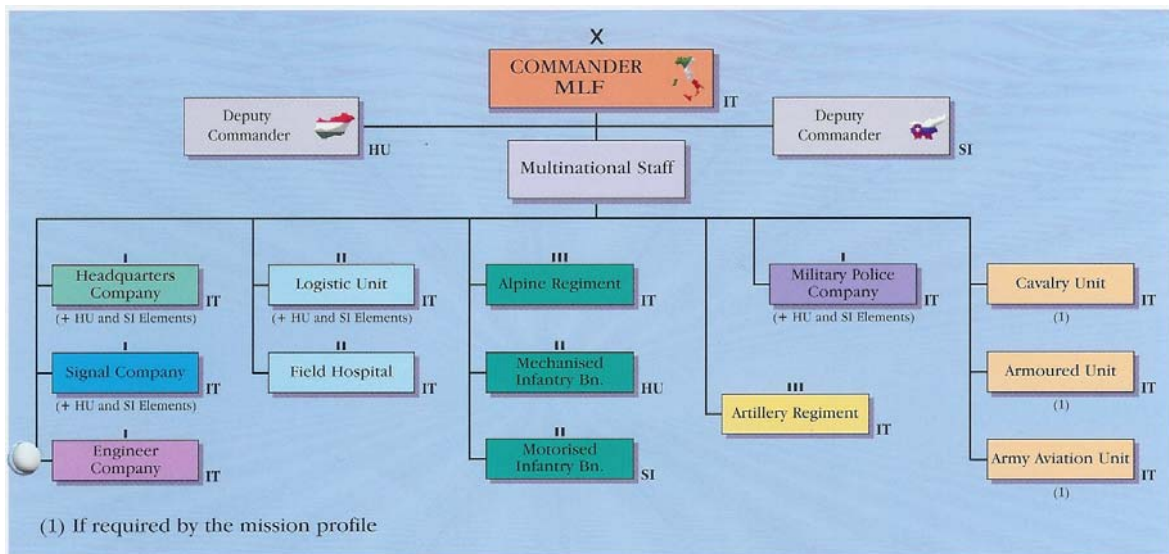
Strateški pregled obrambe 2002/2003 z vizijo razvoja do leta 2015, Ljubljana, 12. marec 2004.

Sporazum med Vlado Republike Slovenije, Vlado Republike Italije in Vlado Republike Madžarske o ustanovitvi multinacionalnih sil kopenske vojske, Videm, 18. april 1998.

e) Intervju

Kapitan fregate Ljubo Poles, namestnik poveljnika italijansko-madžarsko-slovenske brigade Večnacionalnih sil kopenske vojske med 1. februarjem 2003 in 1. avgustom 2005 (7. marec 2006).

PRILOGA A: STRUKTURE ENOTE VSKV

Vir: Multinational Land Force (2002).